

JULKAISU

Taina Peltonen

**KOULUTUSVIENNI – KUNTIEN UUSI
PALVELUTUOTE?**

**KOULUTUSVIENTI – KUNTIEN
UUSI PALVELUTUOTE?**

Taina Peltonen

**KOULUTUSVIENTI – KUNTIEN UUSI
PALVELUTUOTE?**

**KAKS – Kunnallisan
kehittämissäitiö**

Kunnallisan kehittämissäitiön Julkaisu 34
2020

ISBN 978-952-349-051-2
ISSN 2489-9631

Sisällys

Esipuhe	1
1 Johdanto	2
1.1 Koulutusviennin määrittely	3
1.2 Tutkimuskysymykset	9
1.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu	10
1.4 Tutkimusaineiston käsittely	10
2 Kuntien rooli koulutusviennissä	12
3 Koulutusviennin hyöty pitkällä aikavälillä Suomeen ja kuntiin	16
3.1 Kuntataso	16
3.2 Kouluttajataso	17
4 Kunnan taloudellisesti kestävä ja tuottava ansaintalogiikka	20
5 Esteitä tai ongelmakohtia koulutusviennin toteuttamisessa	25
5.1 Kuntataso	25
5.2 Kouluttajataso	26
6 Reunaehdot koulutusvientiin kunnissa	29
7 Tapaustutkimuksena kiinalaisen Xiejiawan Primary Schoolin (Chongqing) kokemuksia	31
8 Johtopäätökset	33
Lähteet	37
Liitteet	42
Liite 1. Haastateltavat ajanjaksolla 3.6.2019–14.2.2020	42
Liite 2. Haastattelurunko opettajalle	43
Liite 3. Haastattelurunko hallinnon edustajalle	44
Liite 4. Interview Frame.....	46
Liite 5. Questions for the Chinese School	47

Esipuhe

Olen aina ollut kiinnostunut kansainvälisyydestä. Muistan pienenä halunneeni kaivaa kuopan maahan kaksosveljeni kanssa päästäkseni Kiinaan. Tunnelin kautta en ole Kiinaan päässyt, mutta kasvatustieteen tohtorin ja sivistysjohtajan ominaisuudessa olen luennoinut Kiinan eri kaupungeissa useita kertoja. Olen myös johtanut Opetushallituksen tukemaa yhteistyöhanketta Chongqingin Xiejauwanin kouluun mänttävilppulalaisten koulujen ja Serlachius-museon kanssa. Olen johtanut, osallistunut tai ollut partnerina yhdesätoista EU-hankkeessa eri maissa. Olen saanut työhöni uusia näkökulmia ja oppinut paljon eri maiden kouluista ja kulttuureista näiden projektien avulla. Olen aina ajatellut, että nämä hankkeet ovat olleet täydentävä, positiivinen osa työhöni. Palkkaa en ole näistä koskaan saanut, mutta henkistä pääomaa sitäkin enemmän. Työ on ollut vaivan arvoista.

Kiinnostukseni kansainvälisyyteen kohdistan nyt tutkimukseen kuntien koulutusviennistä. Ehdin toimia kunnissa opetuspuolen eri viroissa yli 40 vuotta, joten tunnen kunnan opetustoimen opettajan, rehtorin ja sivistysjohtajan töiden kautta. Siksi koen olevani oikea henkilö toteuttamaan tämän tutkimuksen.

Professori Jouni Välijärvi Jyväskylän yliopistosta toimi tutormentorinani. PISA-professorina hän tuntee koulutusviennin paitsi tutkimustiedon, myös omasta kokemuksestaan monien eri maanosien ja maiden vierailujen kautta. Kiitän häntä lämpimästi arvokkaista neuvoista tutkimuksen eri vaiheissa.

Kiitän myös kaikkia haastattelemani ihmisiä. Ilman teitä tämä tutkimus ei olisi toteutunut. Jälleen kerran sain todeta, että kansainvälistä työtä tekevät ihmiset ovat laajasydämiä ja -katseisia, positiivisia ihmisiä.

Kiitos kuuluu myös Kunnallisalan kehittämissäätiölle post doc -tutkimusapurahasta. Säätiön tuki kannustaa ja nostaa osaltaan tutkimuksen arvoa.

Toivon, että tästä julkaisusta hyötyvät kuntien koulutuksen järjestäjät, ja kaikki, jotka ovat tavalla tai toisella tekemisissä koulutusviennin kanssa, esimerkiksi opettajat, asiantuntijat ja yritykset.

1 Johdanto

Tutkimushakemusta tehdessäni Suomessa valmisteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Siinä korostettiin, että kunnissa painottuu koulutuksen osuus: ”Sivistyksen ja koulutuksen rooli kunnissa tulee muuttumaan maakunta- ja sote-uudistuksen myötä” (esimerkiksi Päivärinta 2016). En kuitenkaan uskonut silloin, kuten en nytkään, että sivistystoimen resurssit voisivat entisestään kasvaa. Samaa mieltä oli esimerkiksi Välijärvi (2017, 351–352). Nyt eletään koronapandemian aikaa ja voikin miettiä, joutuuko sivistyspuoli hankkimaan tulevaisuudessa apua taloudellisiin resursseihin muualta kuin valtiolta.

Kansainvälisyyden lisääntymisen myötä kuntiin on tullut lähes viikoittain pyyntöjä koulutuksen järjestämiseen ulkomailla tai oppilaiden majoittamiseen suomalaisiin perheisiin (esimerkiksi Filinska, Lingoo Ninja 16.8.2018, Lu, Guiyang 3.7.2018). Voikin miettiä, mikä on kuntien rooli näissä tehtävissä.

Suomen koulutus sijoittuu yhä OECD-maiden parhaimmiston. Monissa kansainvälisissä tutkimuksissa, kuten PISA (Programme for International Student Assessment), TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) ja PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), suomalainen koulutus kuuluu parhaimmiston (muun muassa Mullis ym. 2012, OECD 2017). PISA-ohjelmassa arvioidaan kolmen vuoden välein 15-vuotiaiden nuorten osaamista matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa (Suomen tulokset: OKM 2018b). TIMSS on kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden oppimisen arviointitutkimus (Suomen tulokset: Jyväskylän yliopisto 27.8.2018) ja PIRLS on kansainvälinen matematiikan ja luonnontieteiden oppimisen arviointitutkimus (Suomen tulokset: Jyväskylän yliopisto 6.6.2018). Suomalaiset vahvuudet koulutuksessa ovat sosiokonstruktivistinen oppiminen, hyvin järjestetty yhdenvertainen koulutoiminta, laadukas opettajankoulutus, modernit ja tehokkaat oppimateriaalit, rakentava arviointi sekä joustavuus koulutusjärjestelmässä. Monet näkevät ”Suomen peruskoulutuksen olevan maailman parasta” ja siksi suomalaisia pyydetään usein kertomaan koulutuksesta eri maissa.

Monissa kunnissa on huomattu erityisesti Aasian maiden kiinnostus suomalaiseseen koulutukseen. Esimerkiksi Yle (Tiainen 2018) uutisoi 22.3.2018, kuinka 1 000 thaimaalaista opettajaa parantaa ammattitaitoaan suomalaisin opein: *”Suomalainen järjestelmä tuottaa huipputuloksia tehokkaasti”*. Artikkelissa kerrottiin, miten Vihdin kunta on solminut monivuotisen yhteistyösopimuksen Thaimaan valtion kanssa. Vihdin opettajat kiertävät Thaimaan viisi suuraluetta. Tavoitteena on molemminpuolinen hyötyminen, ei niinkään liiketoiminta.

Pidän lähtökohtaisesti tällaista toimintaa koulutusvientinä, mutta havahduin miettimään asiaa, kun Opetushallituksen eräs virkamies jakoi Facebookissa 23.3.2018 linkin kyseenalaistaen tällaisen toiminnan olevan koulutusvientiä: *”Hieno uutinen, mutta valitettavasti varsinaisen koulutusviennin kanssa tällä ei*

ole mitään tekemistä... Minkälaisia huomioita juttu herättää teissä hyvät asiantuntijat?"

Joka tapauksessa Suomessa on herätty ajatukseen, että koulutusviennistä voitaisiin kehittää uusi palveluvientituote. Erityisesti Kiinassa kehitetään opettajankoulutusta ja koulutusjärjestelmää ja halutaan saada suomalaista koulutusosaamista. Tässä vaiheessa on tärkeää kysyä, miten kansainvälisen yhteistyön mahdollisuudet saadaan hyödynnettyä mahdollisimman tehokkaasti.

1.1 Koulutusviennin määrittely

Tässä kappaleessa vastaan kysymykseen, mitä on koulutusvienti. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2016, 3) määrittelee koulutusvienniksi kaikki koulutukseen, koulutusjärjestelmään tai osaamisen siirtoon pohjautuvan liiketoiminnan, josta muotoilluista tuotteista tai palveluista ulkomainen taho maksaa. Shatz (2016) määrittelee koulutusviennin intentionaaliseksi liiketoiminnaksi koskien opetuskäytäntöjen, palvelujen ja materiaalien viemistä maasta toiseen. Vallinin (2017, 9) mukaan koulutusvienti tarkoittaa koulutukseen liittyvien palveluiden myyntiä. Suomessa tästä toimialasta on käytetty myös käsitettä koulutusosaamisen vienti. Englanninkielinen käsite *education export* viittaa kuitenkin koulutuksen vientiin sen kaikilla osa-alueilla painottaen sen liittyvän opetuksen lisäksi myös esimerkiksi opetus- ja oppimateriaalien vientiin. Käytän tässä tutkimuksessa termiä koulutusvienti viittaamaan koulutusosaamiseen, joka tarkoittaa muun muassa opettajien ja asiantuntijoiden lähettämistä ulkomaille (Hietala 2016, 5, OKM 2010, OKM 2013), ja toisaalta sisällyttäen siihen myös tilaus- tai muun koulutuksen, joka järjestetään Suomessa, mutta jonka maksaja tai asiakas on ulkomainen. (Karjalainen 2015, 9, Opetusministeriö 2010, 7) Koulutusviennin toinen rinnakkainen termi englanniksi on *transnational education* eli koulutus, joka ylittää valtorajat. *Transnational education* -termille ei ole vakiintunutta suomenkielistä käännöstä.

Koulutuspalveluiden myynti kuuluu Maailman kauppajärjestö WTO:n palvelukaupan yleissopimuksen (General Agreement on Trade in Services, GATS) piiriin (WTO 2019). Perusopetus voidaan sopimuksen mukaan määritellä yhdeksi koulutuspalvelun muodoksi. Keskityn tässä tutkimuksessa nimenomaan kuntien toteuttamaan perusopetuksen koulutusvientiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti kunnianhimoisen tavoitteen Suomen koulutusviennin lisäämiselle vuonna 2010. Sen mukaan Suomi olisi johtavia koulutusvientimaita vuonna 2018 (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2010, 19). Tämä tavoite ei kuitenkaan Karjalaisen mukaan (2016, 65) heti lähtenyt lentoon. Syyksi todetaan monissa tutkimuksissa se, että korkeakouluilla ei ole halukkuutta koulutusvientiin, eivätkä ne siihen investoi. Toisaalta opettajankoulutuksissa ei anneta lainkaan valmiuksia liiketalouden perusteisiin. Useissa tutkimuksissa todetaan, että koulutusviennillä ja

kehitysyhteistyöllä on samanlaista osaamispääomaa, mutta ei juurikaan yhteistyötä. Yhteistyön puute ja heikko liiketoimintaosaaminen ovatkin selviä puutteita koulutusviennin kannalta.

Suomen koulutusjärjestelmä on kehittynyt hitaasti asteittain. Uudistukset ovat tapahtuneet linjassa jo olemassa olevan rakenteen kanssa. Jokaisessa murroskohdassa uudet koulutuspoliittiset linjaukset ovat saaneet hedelmällisen maaperän jo olemassa olevasta koulutuspolitiikasta. Koulutuspolitiikkaa ohjaa yhteinen toimijoiden kesken jaettu pitkän aikavälin tahtotila. (Aho, Pitkänen & Sahlberg 2006, 10) Toinen suomalaiselle koulutusjärjestelmälle tyypillinen ominaisuus on paikallisten virkamiesten ja koulujen merkittävä rooli. Heillä on vahva asema opetuksenjärjestäjänä ja koulutussektorin kehittäjänä. Kunnat omistavat ja hallinnoivat suurinta osaa Suomen kouluista. Kunnat ovat lähes autonomisia julkisten palveluiden tuottamisen ja tarjoamisen suhteen. Toisaalta lakien kautta tulevat tiukat vaatimukset, mitä palveluja täytyy tarjota. Näin ollen autonomia toimii tiukkojen raamien puitteissa. Kuntien taloudelliset puitteet rajaavat samaten pitkälti toimintoja.

Koulujen hallintorakenne on matala ja yksinkertainen. Opetusministeriö on vastuussa toimintapolitiikasta ja raamien asettamisesta laein. Koulutuksen rahoittaminen jakautuu valtion ja kunnan kesken. Opetushallitus on vastuussa opetussuunnitelmien perusteista, kunnissa opetuksen järjestäjä vastaa opetussuunnitelmasta. Opetuksen järjestäjillä on vastuu täydennyskoulutuksesta, joskin Opetushallitus tukee ja pyrkii koordinoimaan tarjontaa. Koulut ovat voineet keskittyä vain toimintansa olennaisimpaan osaan eli opettamiseen. (Aho, Pitkänen & Sahlberg 2006, 10, 47) Koulutusviennin edistämiseksi on laadittu monia ohjelmia ja koulutusviennin haasteet on onnistuttu tunnistamaan. Karjalaisen mukaan (2016, 65) Suomen koulutusvientä ei näillä toimenpiteillä ole kuitenkaan merkittävästi kyetty lisäämään. TEKESin selvityksen mukaan Suomen koulutusviennin volyymi oli vuonna 2014 yhteensä noin 260 miljoonaa euroa. Keväällä 2019 tehty selvitys (Education Finland) osoitti, että myös vuoden 2018 tavoite eli 350 miljoonaa euroa saavutetaan. (OKM 2019, Opetushallitus 12.9.2018)

Suomalaiselle koulutukselle ja koulutusosaamiselle on kysyntää maailmalla. Kysyntään vastaamiseksi hallituskauden 2015–2019 aikana vauhditettiin koulutusviennin mahdollisuuksia kaikilla koulutusasteilla. Pääministeri Sipilän strategisessa hallitusohjelmassa (27.5.2015) yksi hallituskaudelle asetetuista tavoitteista oli lisätä koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyttä ja purkaa koulutusviennin esteet. Strategisen hallitusohjelman toimintasuunnitelmassa (28.9.2015) tarkennettiin osaamisen ja koulutuksen kärkihankkeita ja toimia hallituskauden aikana. Toimenpidekokonaisuudessa luetellaan ne toimet, joilla puretaan koulutusviennin esteet:

1. Poistetaan tilauskoulutuksen esteet. Puretaan koulutusviennin esteitä kaikilla koulutusasteilla.
2. Otetaan käyttöön lukukausimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille. Mahdollistetaan vähävaraisten EU/ETA-alueen ulkopuolisten opiskelijoiden hakeutuminen opintoihin erillisen

stipendijärjestelmän avulla. Luodaan kannusteita opiskelijoiden jäämiseksi Suomeen.

3. Asetetaan tavoitteeksi, että koulutusviennin volyymi nousee vuoteen 2018 mennessä 350 miljoonaan euroon.
4. Täydennetään Future Learning Finland -kasvuohjelman toimia Team Finland-verkoston avulla. (OKM 2016.)

Suomen koulutusvientinä on vaikeasti verrattavissa muihin koulutusviejiin, koska Suomella ei juuri ole koulutusvientihistoriaa. Suomen vienti perustuu PISA-testeissä menestymiseen ja koskee näin ollen perusopetusta. Muissa maissa vienti kohdistuu suuremmilta osin korkeampaan koulutukseen. Suomessa perusopetus on ilmaista. Opetuksen kaupallistaminen haastaa näin ollen vahvan kansallisen ideologiamme. Suomessa koulutus on kansallinen brändi, mikä tekee koulutusviennistä pikemminkin hallitusvetoisen aloitteen kuin liiketoimintaa.

Shatzin mielestä (2016) koulutusviennin pitäisi olla ilmaista, koska suomalaisen perusopetuksen periaatteina ovat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Itse ajattelen toisin, koska ilmaista palvelua ei ole. Suomalaiset maksavat perusopetuksen verorahoilla. Parantainen (2014, 26–29) taas näkee, että näennäisesti ilmainen järjestelmämme ohjaa myös koulutusviejiä ajatuksia harhaan. Ihmisillä on tyypillisesti sisäänrakentunut arviointimekanismi, jonka mukaan halpa on huonoa ja kallis on hyvää. Koska suomalainen koulutus on ”ilmaista”, jotain vikaa siinä on oltava. Miten myyjä voisi siis pyytää tuotteestaan kunnon hintaa ulkomaisilta asiakkailta, kun siitä ei kukaan maksa mitään kotimaassakaan. Kun myyjä ei usko tuotteensa arvoon, hän alkaa vaistomaisesti polkea hintojaan. Jos asiakas näkee halvan tuotteen, hän päättelee heti, että se on juuri hintansa arvoista eli huonolaatuista. Sen jälkeen myyjä saa olla melkoinen meedio, että saisi puhuttua mustan valkoiseksi. (emt.)

Suomalaisen koulutusviennin sisältö on vaihtelevaa ja sekalaista. Se sisältää muun muassa kasvatusturismia, opetuspaketteja, opetusteknologiaa, koulutuspolitiikkaa ja opettajien vaihtoa. Koulutusvientinä sisältyy myös kouluprojekteihin ja yliopisto-opiskeluun sekä erilaisiin yhteistyöohjelmiin. Jotkut vientitoiminnot perustuvat yksittäisiin toimijoihin, toiset ovat instituutiope- rustaisia ja eräät taas instituutioiden välisiä.

Koulutusviennin tueksi perustettiin vuonna 2011 Future Learning Finland -ohjelma, joka nykyään tunnetaan nimellä Education Finland (Education Finland 2020). Ohjelma perustettiin suomalaisen koulutusliiketoiminnan kansainvälistymisohjelmaksi ja markkinointibrändiksi. Education Finland -ohjelma on suunnattu koulutusosalalla toimiville kansainvälistä kasvua tavoitteleville yrityksille sekä niiden kanssa arvoverkostoissa toimiville korkeakouluille, yliopistoille ja oppilaitoksille. Ohjelman tavoitteena on edistää suomalaisen koulutusliiketoiminnan globaalia kasvua, lisätä suomalaisten koulutusratkaisujen tunnettuutta ja myyntiä keskeisillä kohdemarkkinoilla sekä parantaa toimijoiden läsnäoloa. Ohjelman perustaminen oli osa Suomen kansallista koulutusvientistrategiaa ja se pyrkii edistämään jäsen toimijoiden ja

verkostojenkautta koulutusvientiliiketoiminnan kasvua Suomelle merkittäväksi toimialaksi (Nuutinen 2014, 58–59).

Team Finland -yhteistyössä (opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja ulkoministeriö) on vauhditettu koulutusvientiä myös laajemmin. Team Finland on yrityksille kansainvälistymisen palveluita tarjoavien julkisten toimijoiden verkosto. Verkosto pyrkii tarjoamaan yrityksille sujuvan palveluketjun neuvonnasta rahoitukseen (Team Finland 2020).

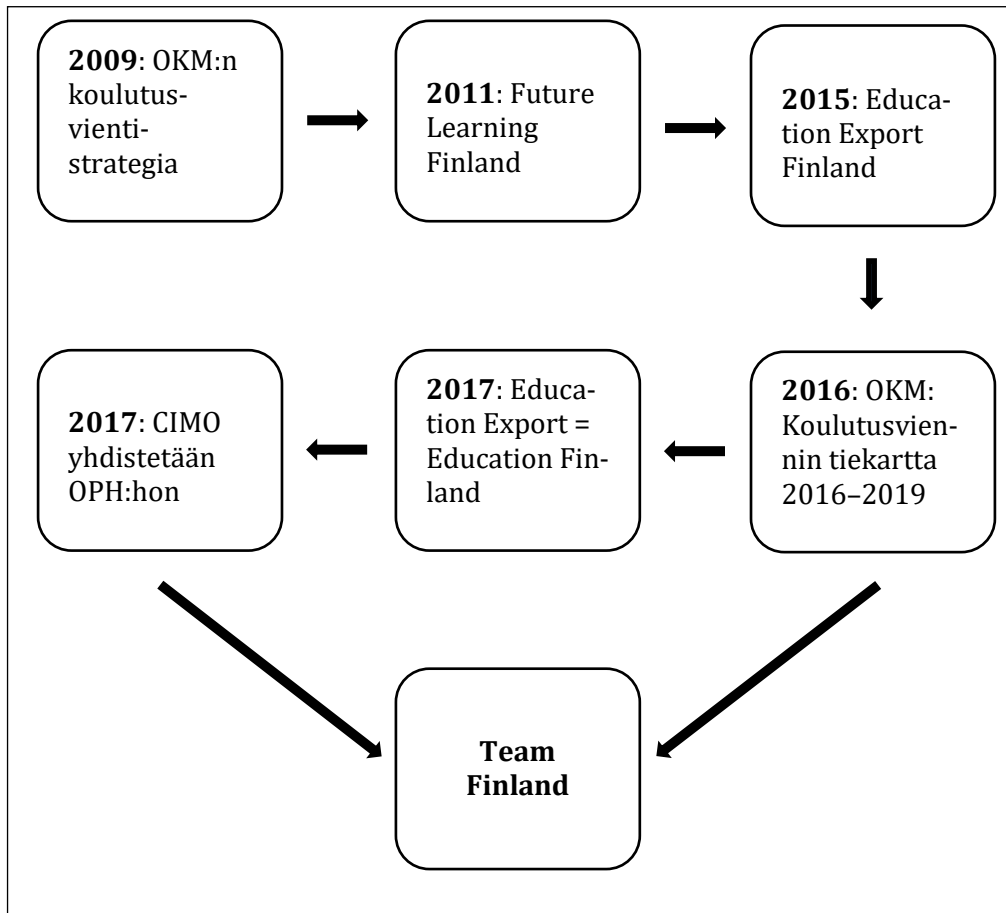
Education Finlandin ja Team Finlandin tavoitteena on kytkeä korkeamman koulutuksen instituutiot yksityisen sektorin, suurlähetystöjen ja konsultoitujen toimistojen toimintaan. Kumpikin verkosto pitää melko löyhiä yhteyksiä jäseniinsä ja pitää itseään enemmän yhteyksien tarjoajana kuin todellisena kansallisena koordinoijana. (Shatz 2016.)

Education Finland -ohjelman toteutuksesta on vastannut Opetushallitus 1.6.2017 alkaen. Ohjelman johtajana toimii Jouni Kangasniemi. Ohjelmassa oli vuoden 2018 lopussa yhteensä 107 jäsenyritystä ja -organisaatiota sekä 56 seuraajajäsentä (OKM 2018a, 40). Ohjelman toimia rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Myös jäsenyrityksiltä peritään jäsenmaksua. Ohjelma toimi keväeseen 2017 asti Business Finlandin (ent. Finpro) alaisuudessa Education Export Finland -nimellä.

Ohjelma (Education Finland 2019) tarjoaa jäsenille vientiprosessin eri vaiheisiin suunnattuja palveluja:

- näkyvyys valituilla kohdemarkkinoilla. Pääalueita vuonna 2019–2020 ovat Kaakkois-Aasia (Vietnam, Thaimaa, Indonesia), Kiina, Latalainen Amerikka ja Persianlahden alue
- ”markkinaliidiin” välittäminen ja ajantasaisen markkinatiedon keruu (yhteistyö Business Finlandin ja Team Finlandin kanssa)
- kumppani-, ostaja-, ja sijoittajatapaamisia kohdemarkkinoilla ja Suomessa
- näkyvyys kasvuohjelman markkinointimateriaaleissa (mm. www-sivuilla, painetuissa esitteissä ja esityksissä) sekä yhteisissä tilaisuuksissa (messut, vienninedistämismatkat ja vierailut)
- kasvuohjelman järjestämät verkostoitumistilaisuudet
- markkinointiviestinnän tuki ohjelman omissa ja Team Finland -kanavissa
- ohjelman järjestämät koulutus- ja valmennustilaisuudet
- yhteydet rahoittajiin
- arvovaltapalvelut ja yhteyksien luominen ulkomailla yhteistyössä lähetystöjen kanssa. Yhteistyötä myös Suomessa toimivien ulkomaisten edustustojen kanssa
- vientiä tukeva Education Finland -jäsenlogon käyttöoikeus

Valtion tekemät toimet ovat muuttuneet lyhyen ajan sisällä nopeasti. Ohjelmia on perustettu ja kehitetty vuoden 2009 koulutusvientistrategian jälkeen. Seuraavasta kuvioista käy ilmi ohjelmatoimien kehitys koulutusviennissä.

Kuvio 1 Opetushallinnon koulutusviennin kehittämistoimia vuodesta 2009 alkaen

Koulutusvientiin on Suomessa panostettu etenkin vuoden 2016 tehdyn tiekartan jälkeen. Jo tätä ennen opetus- ja kulttuuriministeriöön palkattiin koulutusviennistä vastaavaksi virkamieheksi kehittämisspällikkö Jouni Kangasniemi vuonna 2015. Koulutusvienti on otettu osaksi vienninedistämismatkoja ja Team Finland -työtä sovituissa kohdemaissa. Myös ulkoministeriössä valittiin erikseen suurlähettiläs koulutusvientiä varten. Koulutusviennin suurlähettiläänä toimi Marianne Huusko vuosina 2016–2019, nykyään tehtävää hoitaa suurlähettiläs Marjaana Sall. Opetushallituksessa toimi koulutusviennin ohjelmajohtajana Lauri Tuomi vuodesta 2017 ja koordinaattorina Ville Pennanen vuodesta 2018. Nykyään ohjelmajohtajana toimii Jouni Kangasniemi.

Lisäksi OKM ja ulkoministeriö nimittivät ensimmäiset koulutuksen ja tutkimuksen asiantuntijat, eli Team Finland Knowledge -erityisasiantuntijat Buenos Airesiin, Pekingiin, Singaporeen ja Washingtoniin vuonna 2018. TFK-asiantuntijoiden tehtävä on vahvistaa Suomen koulutus- ja tutkimusyhteistyötä sekä osaamisen ja koulutusinnovaatioiden vientiä. Asiantuntijat työskentelevät Suomen suurlähetystöissä osana Team Finland -maatiimejä. Viime vuonna 2019 koulutusviennin asiantuntijat lähetettiin myös Pretoriaan, Moskovaan ja New Delhiin.

CIMO liitettiin Opetushallitukseen vuoden 2017 alussa. CIMO oli vuonna 1991 perustettu kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus, joka edisti kansainvälistä vuorovaikutusta koulutuksen, työelämän ja kulttuurin alueilla sekä nuorison keskuudessa.

Käytännössä koulutus on siis osoittautunut vaikeasti rajattavaksi ja tuotteistettavaksi kokonaisuudeksi, jota ei kulttuurisidonnaisena instituutiona ole mahdollista sellaisenaan viedä maasta toiseen. Yhden selkeän tuotteen puuttuessa koulutusvienti-ilmion ympärille on syntynyt useita eri toimijoita ja tuotteita.

Sahlbergin mukaan lukukausimaksuihin perustuva koulutusvienti tapahtuu kotimaassa, kun taas peruskoulun viennillä Sahlberg tarkoittaa mm. suomalaisten peruskoulujen rakentamista sekä suomalaisten opettajien ja koulutusasiiantuntijoiden jalkauttamista ulkomaille. Hän uskoo, että koulutusvienti perusopetuksessa keskittyy juuri näihin toimiin. Peruskoulu on kuitenkin vaikea tuotteistaa eikä sen vieminen ole helppoa, sillä kulttuurisidonnainen peruskoulu soveltuu sellaisenaan huonosti muunlaiseen toimintaympäristöön (Hietala 2016, 11, Sahlberg 2012).

Myöskään Jerker Polsonin (2015) mukaan suomalaista koulutusta ei ole sellaisenaan mahdollista "viedä" toiseen kulttuuriin, vaan toiminnan tulisi keskittyä nimenomaan asiantuntijuuden jakamiseen. Koulutusosaamisen vieni toteutuukin parhaiten juuri asiantuntijuuden tarjoamisena tai Sahlbergin (2012) ehdottamien koulujärjestelmäkokeilujen avulla. Näiden voidaan nähdä vastaavan parhaiten OKM:n vuoden 2016 (OKM 2016a) kyselyn esiin nostamaa kysyntää. (Hietala 2016, 86–87)

Vallinin (2017) mukaan EduCluster Finlandin kansainvälisen toiminnan entinen johtaja Elise Tarvainen on todennut, että *"Itse uskon vahvasti, että suomalaista koulutusta ei voi viedä. Kun puhumme koulutusviennistä, puhumme osaamisen siirrosta. Puhumme siitä taustalla olevasta osaamisesta, jota suomalaisessa koulutuksessa on. Osaamisen siirtoon pitää neuvotella jokaisen asiakkaan kanssa hänelle sopiva tapa."* (Keränen 2012). Vaikka koulutusosaamiselle olisi selkeä tarve, se ei juurru kohdemaahan, jollei huomioida kyseisen maan koulua ympäröivää todellisuutta. Paikalliset elinolot ja kulttuuri tulee huomioida suomalaista osaamista sovellettaessa (Peltola 2007, 13). Siinä parhaita ammattilaisia on maan omat koulutuksen ammattilaiset. Kiinnittämällä paikalliset ihmiset koulutuksen suunnitteluun ja itse toimintaan, on lopputulos todennäköisesti onnistuneempi. Näin luodaan kumppanuussuhteita, jotka ovat avainasemassa muutoksen juurruttamisessa (Nummi 2002, 112, Peltola 2007, 53).

El Cheikhin (2015) mukaan:

1. Koulutusviennillä on erilaisia määritelmiä ja visioita.

2. Suomalainen koulutus on erinomainen tuote, mutta myymisen prosessi on kompleksinen vaatien sekä inhimillisiä että taloudellisia resursseja.
3. Liiketoiminta- ja henkilökohtaisilla yhteyksillä on tärkeä rooli, kun viedään koulutuspalveluja – erityisesti kun vahvistetaan merkityksellisiä kumppanuuksia ja kiinnitytään oikeisiin markkinoihin.
4. Asenne koulutusvientiin Suomessa on sekä negatiivinen että positiivinen. Positiivisen asenteen omaavilla suomalaisilla koulutusviejillä on motivaatio kansainvälistää suomalaista koulutusta. Lopuksi asiakkaat ovat tärkein elementti, kun tuotteistetaan ja kansainvälistetään koulutusta. Suomalaisten koulutusviejien tulisi keskittyä jakamaan tuotteita, jotka kohtaavat asiakkaiden tarpeet ja odotukset.

Johtopäätöksenä on, että suomalaisilla koulutusviennin toimijoilla on suuri tarve työskennellä konsortiona tai klusterina, mikäli halutaan laajentua kansainvälisesti, luoda strategia *The Building Blocks of Finnish Education Export*; ja ottaa uudeksi perspektiiviksi tuote lähtökohtana prosessiin. Koulutusvienti on nähty palvelujen rakentamisena valmiiksi tuotteiksi, mutta tämän päivän todellisuus edellyttää pikemminkin sitä, että tuotetaan sitä, mitä asiakkaat haluavat ja tarvitsevat. Tuotteiden/palvelujen tulee olla myyviä, mutta ennen kaikkea niiden pitää hyödyttää asiakasta.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tällä tutkimuksella haluan selvittää, miten koulutusvienti määritellään. Kuka sitä johtaa ja kenelle se kuuluu? Mikä on kunnan rooli? Kuntalaisten täytyy tietää, mihin verorahoja käytetään, miten palvelut järjestetään ja kenelle palveluja tarjotaan. Tarjotaanko koulutuspalveluja ulkomaillekin? Keskeisiä kysymyksiä on, miten koulutukselle turvataan riittävät resurssit. Voiko koulutusvienti olla yksi lisävarojen tuoja kunnissa? Näillä ajatuksilla päädyin tutkimuskysymyksiin.

1. Mitä on koulutusvienti ja mikä on kunnan rooli koulutusviennissä?
2. Millaista hyötyä koulutusvienti voisi tuoda pitkällä aikavälillä Suomeen ja mahdollisesti kuntiin?
3. Millainen on kunnan koulutusviennin taloudellisesti kestävä ja tuottava ansaintalogiikka?
4. Millaisia esteitä tai ongelmakohtia koulutusviennin toteuttamisessa kohdataan? Mitkä ovat koulutusviennin reunaehdot kunnissa?

1.3 Tutkimuksen kohdejoukko ja aineiston keruu

Tietoa keräsin strukturoiduilla haastatteluilla sekä kyselylomakkeilla. Kyselylomakkeiden kysymykset muotoutuivat aiemmin tehtyjen tutkimusten pohjalta. Osan kyselyistä toteutin henkilökohtaisen tapaamisen kautta, osan puhelimitse ja osan Educef-arviointiohjelman avulla. Kun en saanut vastauksia sähköisesti, otin yhteyttä puhelimitse ja sovin haastatteluajan. Ainoastaan kaksi henkilöä ei lupauksistaan huolimatta vastannut kyselyyn.

Kyselyt osoitin koulutusvientiin liittyvien kuntien virkamiesjohdolle ja kouluttajina toimineille henkilöille. En voi nimetä kuntia suoranaisesti koulutusvientiä toteuttaneiksi kunniksi, koska osalla kuntia toiminta ei ole ollut varsinaista koulutusviennin määritelmän mukaista toimintaa. Koulutusviennistä ei saatu tuloja eikä aina edes kuluja peitettyä. Kohdistin kyselyn koulutustapahtumiin osallistuville suomalaisille asiantuntijoille ja opettajille eri puolille Suomea (esimerkiksi Kouvola, Mänttä-Vilppula, Orivesi, Rovaniemi, Tampere). Kohdejoukko oli valittu siten, että tiesin etukäteen näiden henkilöiden osallistuneen kansainvälisiin koulutustapahtumiin. Kyseessä oli siis valikoitu kohdejoukko. Haastatellessani eri henkilöitä sain heiltä lisätietoa siitä, minkä muun kunnan edustajia kannattaisi haastatella. Näin mukaan tuli esimerkiksi Outokumpu. Kohdistin haastattelun myös yksittäisille Opetushallituksen viranhaltijoille, jotka vastaavat koulutusviennistä. Otin yhteyttä myös Suomen nimeämiin koulutusasiantuntijoihin Washingtonissa, Abu Dhabissa, Singaporessa ja Buenos Airesissa. Näillä Team Finland Knowledge -asiantuntijoilla on myös aiempaa käytännön kokemusta kuntien ja koulujen kansainvälisestä toiminnasta. Haastateltavia kertyi yhteensä 28. Kuntien lukumääräksi tuli 9. Haastateltavien luettelo löytyy liitteestä 1.

Haastattelulomakkeet tein erikseen hallinnon edustajille ja kouluttajina toimineille henkilöille. Haastattelukysymykset liittyivät kolmen teeman alle. Teemat olivat historia, nykytilanne, tulevaisuus ja muuta (= omia ajatuksia aiheesta). Haastattelulomakkeet suomeksi ja englanniksi löytyvät liitteistä 2–5. Kiinalaisille haastateltaville tein lomakkeet englanniksi.

Lisäksi tapaustutkimuksena analysoin koulutusvientiä ja sen tuomaa hyötyä Kiinan Chongqingin Xiejiawanin koululle. Koska yhteydet kouluun oli luotu jo aiemmin, yhteydenpito sinne onnistui Ficean (Finland-China Education Association) kautta. Haastattelulomake on liitteenä 5.

1.4 Tutkimusaineiston käsittely

Käytin tutkimuksessa analyysimenetelmänä teemoittelua. Litteroin haastateluaineiston, josta etsin yhdistäviä ja erottavia seikkoja. Näiden pohjalta pystyin hahmottamaan keskeiset teemat ja aihepiirit. Analyysiosiossa nostan esiin sitaatteja, jotka kuvaavat konkreettisesti haastateltavien suhtautumista ja

näkemyksiä. Toisen tutkimuskysymyksen osalta kartoitin sekä eksplisiittistä (suoraa ja tavoiteltua) hyötyä sekä implisiittistä (epäsuoraa) hyötyä.

Tavoitteena on tarkentaa koulutusvienti-määritelmää analyyttisesti ja eritellä sen tuomia hyötyjä tai esteitä ja haittoja kunnille.

Tutkimukseni tutormentorina toimi professori Jouni Välijärvi, joka tuntee kansainvälistä koulutusvientiä. Hän antoi arvokkaita neuvoja tutkimuskysymyksiin ja koko tutkimukseen

2 Kuntien rooli koulutusviennissä

Tutkimuksessa halusin selvittää, että mikä on kuntien rooli koulutusviennissä.

Hallinnon edustajat eri tasoilla näkevät, että kunnissa on tahtotila toteuttaa koulutusvientiä (esimerkiksi harjoittelukoulun rehtori, kv. ohjelman vetäjä). Kansainvälisyys sisältyy hallitusohjelmaan, mutta tavoitteen toteutus on kuntien tai koulutuksen järjestäjien kontolla. Opetushallituksen pääjohtaja Heinosen mielestä kansainvälisyys ilman muuta kuuluu kunnan toimialaan. Heinonen kuvaakin hienosti, että kansainvälisyys ja paikallisuus, liikkuvuus ja pysyvyys, erilaisuus ja tuttuus eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan tukevat toinen toisiaan. Rajat ovat ylittämistä, eivät erottamista varten. (Heinonen 2018.)

Parin TFK-asiantuntijan mielestä isommissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Vantaalla, Espoossa ja Jyväskylässä voidaan kokea vierailijoiden tulvaa, jolloin vierailut saattavat tuntua lähes ”riistomeiningiltä”. Vierailuja kuitenkin järjestetään, vaikka niistä ei niin riemastuttaisi. Sittemmin mukaan on otettu myös oppilaskuntien esittelyä, jolloin ne voivat saada lisävaroja toimintaansa. Pienissä kunnissa voi olla enemmän iloa kouluvierailuista ja monipuolinen toiminta voi edistää monella tavalla opetusta. Koulutusvientiä kannattaa siis toteuttaa siihen liittyvän muun hyvän takia, ei vain rahan ansaitsemiseksi. Se voi kuitenkin tuoda taloudellisesti julkiseen järjestelmään lisäresursseja, joita voidaan käyttää esimerkiksi opettajien täydennyskoulutukseen.

Haastateltavien mukaan EU-hankkeet ovat toimineet ikään kuin koulutusvientiä valmistelevana toimintana. Kunnat ovat joutuneet miettimään rooliaan, koska niiden asiantuntijuuden kysyntä on kasvanut. Erityisesti Suomen perusopetus ja varhaiskasvatus kiinnostavat maailmalla niin paljon, että ainakin Helsinki on joutunut rajoittamaan vierailuja. Valmiita käytänteitä on vähän, ja joudutaan miettimään, onko koulutusvienti kuntalain mukaista ja mitä palveluja voidaan myydä ja miten ne luodaan. Jotta koulutusvienti kunnassa saadaan toimimaan, vastuu siitä täytyy osoittaa jollekin. Investointi joudutaan tekemään alkuvaiheessa, jolloin etenkin ylimmän johdon tuki ja osallistuminen on erittäin tärkeää.

Osa kunnista on hyvin alkuvaiheessa koulutusviennissä. Tällöin on paljon henkilöistä kiinni, ovatko he kiinnostuneita kansainvälisyydestä ja myös koulutusviennistä. Pienestäkin kunnasta voi löytyä aloitteellisuutta. Yliopistoilla on oma vahva vaikutuksensa. Koulutusvienti on usein alkanut sattumanvaraisesti esimerkiksi ystävyyskuntien kanssakäymisen tai korkeakoulu yhteistyön kautta. Alussa se ei ole ollut suunnitelmallista. Suuressa osassa kuntia ei ole ollenkaan koulutusvientiä. Osa kunnista taas on edennyt melko pitkälle. Espoo ja Oulu ovat luoneet konseptoituja malleja siitä, mitkä koulut ottavat vieraita vastaan (esimerkiksi Espoolla *Esppo Schools and Day Care Centres receiving international visitors*).

Espoolaisilla kouluilla vierailee vuosittain lukuisia kansainvälisiä ryhmiä lähes kaikista maanosista. Vierailujen aikana on mahdollista keskustella oppimiseen ja digitalisaatioon, opetussuunnitelmaan ja pedagogisiin kysymyksiin tai esimerkiksi hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä. Koulu voi veloittaa vierailusta rehtorin harkinnan mukaan korkeintaan 400 euroa puolen päivän vierailusta ja korkeintaan 800 euroa koko päivän vierailusta. Mikäli vierailuryhmä ruokailee koululla, aterialta voidaan veloittaa 6,10 euroa/henkilö. Sen lisäksi kahvitarjoilusta voidaan veloittaa 2,30 euroa/henkilöä. (Kaikkiin hintoihin lisätään alv + 24 %.) Järjestävä virkamies ei saa erillistä palkkiota, mutta koulut ovat käyttäneet saamia tuloja esimerkiksi oppimateriaalihankintoihin. Eräs haastateltava totesikin, että kunta ei voi saada voittoa eikä sisällyttää sitä tilinpäätökseen. Kunta ei sinänsä voi tehdä liiketoimintaa koulutusviennillä, mutta kunnan yhtiö voi. Kunta voi myös toimia alustana yrityksille, alueellisesti tai yksittäin. Kunnan elinkeinopolitiikka on tällöin mukana koulutusviennissä, jossa sivistystoimi voi tarjota palvelun. Siksi on tärkeää unohdtaa sektorikohtainen ajattelu ja edistää sen sijaan sektorien välistä yhteistyötä.

On huomattu, että koulutusvienti on pitkäjänteistä työtä. Tarvitaan strategista otetta ja ajattelua. Joissakin kunnissa tehdään kuntarajat ylittävää yhteistyötä, jolloin perinteinen koulutuksen järjestäjien raja ylittyy. Lapin yliopiston harjoittelukoulu vetää yhteishankkeen koordinaattorina Lapin paras koulu -hanketta, johon kuuluu 21 kuntaa, Rovaniemen Steinerkoulu, Lapin aluehallintovirasto sekä Lapin yliopiston kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnat. Harjoittelukoulun rehtorin mukaan myös koulutusviennissä tehdään yhteistyötä kaikkien Lapin kuntien kanssa. Yhteistyössä kansallinen ja kansainvälinen raja voivat ylittyä.

Itä-Suomessa Joensuu on luonut järjestelmän systemaattiseen koulutusvientiin. Näin on päästy eteenpäin yksikkökohtaisista rehtori- ja opettajakohtaisista kansainvälisyshankkeista. Kuitenkin vanhoista tekijöistä koulut ovat oleellisia toimijoita. Koulutusvienti on osoitettu hyvinvoinnin kehittämisjohtajan vastuulle Global Education Park -kokeilussa (Global Education Park) vuodesta 2016 lähtien. Koulutusvientiä koskevat yhteydenotot saadaan Global Education Parkin internetsivujen kautta. Kokeiluun on saatu mukaan matkailujärjestäjät, ja kouluilta ostetaan tarvittavia palveluja. Malleja on selvitetty ja sopeutettu omaan kuntaan. Kokeilussa korostetaan, että kaupungin tehtävä ei ole tarjota ilmaista työtä yrityksille. Palveluille on määritelty hinnasto kaupallista toimintaa varten siten, että ainakin välittömät kulut on katettava. Verovaroin ei anneta osaamista muualle. Kaupunki on luonut strategiset linjaukset koulutusvientiin. Hallinnon rooli on tasapainottaa palvelujen kysyntää, jotta ei kuormiteta yksittäisiä kouluja liikaa, kuten myös yksi koulutuksen erityisasiantuntijoista kehittämisjohtajan lisäksi osuvasti totesi.

Erilaisesta koulutusviennin avauksesta kertoo se, että osa kunnista on saanut maakunnallista rahaa. Esimerkiksi Outokumpu on saanut vierailijoita Etelä-Koreasta. Yhteistyö alkoi korealaisen yrittäjän kautta. Outokumpu on luonut palvelukokonaisuuden, josta hankkeen kautta on luotu maksullinen palvelu. Yleensä rehtorit ja opettajat matkustavat, mutta Outokummussa myös oppilaat ovat matkustaneet. Koulutusvienti on sidottu koulun arkeen ja pedagogiikkaan. Outokummussa on

huomattu, ettei pieni kunta pysty vastaamaan kaikkeen kysyntään. Tässä onnistutaan, kun mukana on useampi kunta ja koulu. Tällöin on päätettävä esimerkiksi, kuka kantaa vastuun markkinoinnin järjestelyistä. Outokummun osalta ratkaisuna on ollut verkostoitua Joensuun kanssa, jotta seudulla pystyttäisiin aina myymään palvelua. Tällöin palvelua koordinoi Global Education Park. Yleisesti ottaen kunnat osaavat budjetin laatimisen, mutta koulutusvientihintojen määrittely on vaikeaa. On kuitenkin havaittu, että jos yliopisto, OPH tai OKM ovat mukana, se lisää arvostusta ja vaikuttaa myös hinnanmuodostukseen.

Vihdissä koulutusviennistä innostuttiin kunnanjohtajan aloitteesta. Sivistysjohtajan mukaan alussa toiminta oli lähinnä hyväntekeväisyyttä, kun Thaimaa maksoi ainoastaan asumisen ja lennot. Taloudellisesta näkökulmasta olisi luotava paketti, jota tarjotaan. Nyt Vihdin kunnan budjetissa on määritelty opetuksen tuotteistaminen koulutusvientiin ja tulojen kasvattaminen sillä. On ajateltu, että aloitettiin hyväntekeväisyydellä ja seuraavaksi askeleeksi otetaan tuotteistaminen. Joukko opettajia on käynyt Thaimaassa viikon verran. Koulutustilaisuuteen on kerääntynyt suuralueelta opettajia ja rehtoreita. On kerrottu erilaisista oppimisen tavoista ja paneuduttu laatuun. On löydetty ystäväkouluja ja mahdollistettu yhteydenpitoa oppilaiden välillä sähköisten kommunikointikanavien kautta. Myös oppilaita on käynyt Thaimaassa.

Koulutusvientiin osallistuneiden opettajien mielestä Vihdin kunta on kannustanut koulutusvientiin myöntämällä palkattoman vapaan ulkomailla kouluttamista varten. Opettajat korostavat, että esimiesten ja organisaation tuki on ensiarvoisen tärkeää ja hallinnon edustajien tulisi ymmärtää koulutusviennin lisäarvo.

Useiden opettajien mielestä koulutusviennin pitäisi olla kunnille kansallinen projekti, jota hyödynnettäisiin tässä hetkessä. Kunnissa jäädään kuitenkin helposti odottamaan rahaa, jolloin hyvätkin ideat jäävät kehittymättä. Ei ole pitkäjänteisyyttä, eikä palvelukulttuurista tule hyvää prosessia. Usein toimintojen käynnistys-tilaisuuteen ja vierailuihin löytyy varoja, mutta ei ymmärretä sitä, että kohde- maassa luottamuksen ja kestävien suhteiden luominen on pitkä prosessi. Mikäli on esimiehiä ja organisaatioita, jotka tämän ymmärtävät, on jo menty eteenpäin. *”Lähinnä huolestuttaa suomalainen kapeakatseisuus ja mahdollisesti yhteistoiminnan puute.”* Ei myöskään täysin ymmärretä, miten valtavia markkinoita meille olisi tarjolla ja miten niissä toimitaan. Kuitenkin kunnissa on positiivinen ilmapiiri ja se pitäisi saada hyödynnettyä tarjoamalla asianmukaista pitkäjänteistä apua ja kannustusta. Puutteita nähdään myös valtion tarjoamissa tukipalveluissa. *”Tahtotila on erittäin korkealla, mutta mielestäni usein konkreettiset välineet ja neuvot saattavat puuttua.”*

Pohdittavia asioita ovat myös korvaukset henkilöstölle, sillä koulutusvienti ei kuulu esimerkiksi luokanopettajien työnkuvaan. Opettajat saattavat kokea, että vienti on teettänyt paljon ylimääräistä työtä esimerkiksi sijaistuntien järjestelyissä. Joidenkin mielestä ei ole oikein, jos kaupallinen toimija ottaa ison osan resurssia, mutta koulu ei hyödy mitenkään. Yhteistyökumppaneiden motiivien tulisikin olla

selkeät ja niiden poliittiset tai taloudelliset sidokset kaikkien tiedossa. Kaikkien tulee tavoitella yhdessä samaa päämäärää. Joidenkin mielestä fokus on pois perustyöstä, kun tehdään koulutusvientiä, toisten mielestä koulutusvientiä pitää tehdä arjen ehdoilla, eli sen pitäisi voida kuulua perustyöhön. Seuraavaan kuvioon on tiivistetty kunnan tehtäviä koulutusviennissä.

KUNNAN ROOLI KOULUTUSVIENNISSÄ

- ❖ Strateginen, pitkäjänteinen suunnittelu, esim. 10–15 v.
- ❖ Johdon tuki
- ❖ Mallien etsiminen muista kunnista
- ❖ Seudullinen yhteistyö, esim. Joensuu–Outokumpu
- ❖ Kunnan yhtiö koulutusvientiin
- ❖ Elinkeinotoimi mukana, sivistystoimi toteuttaa

Kuvio 2 Kunnan rooli koulutusviennissä

3 Koulutusviennin hyöty pitkällä aikavälillä Suomeen ja kuntiin

Toisen tutkimuskysymyksen avulla selvitän, millaista hyötyä koulutusvienti voisi tuoda pitkällä aikavälillä Suomeen ja suomalaisiin kuntiin.

3.1 Kuntataso

On selvää, että koulutusviennistä on hyötyä Suomelle, mukaan lukien kunnat. Lähes kaikki vastaajat korostivat kansainvälisten kontaktien merkitystä ja toisiin kulttuureihin tutustumisen tärkeyttä. Kuntiin tulee kansainvälisiä vieraita. Saa daan lisää osaamista, kielitaito paranee ja itsevarmuus kasvaa. Esiin tuotiin myös positiivinen vaikutus elinkeinoelämään. Koulutusvienti tuo yrityksille töitä ja myös sitä kautta kunnille tuloja. Isoista ryhmistä hyötyvät matkanjärjestäjät, kaupat ja muut palvelujen tuottajat. Myös verkostoituminen ja kunnan imagon nosto mainittiin. Usean kunnan toiminnassa koulutusvienti nähdään hyödyllisenä koko alueelle ja maakunnalle.

Vastauksista kävi esiin myös, että vuorovaikutuksen tulee olla vastavuoroista *”pitäisi saada jotain eikä vaan viedä”*. Täytyy olla sisällöllistä yhteistyötä ja vuorovai kutusta, jolloin tuloksena on molempia osapuolia hyödyntävä prosessi.

Vastauksissa korostettiin, että yhteistyön hyöty riippuu myös siitä, mitä kukin kunta koulutusviennistä hakee. Hallinnon edustajat näkivät, että opettajien ammattitaito kehittyy itsereflektion kautta. Kun opettaja kertoo esimerkiksi koulutusjärjestelmästä tai opetuksesta englannin kielellä, oma toiminta kirkastuu myös itselle. Näin koulutusvienti voi olla ikään kuin täydennyskoulutusta opettajalle. Se on henkilökohtaisen kehittymisen väylä, joka antaa perustyötä enemmän ja voi johtaa myös hyvinvoinnin kehittämiseen.

Kouluille kansainvälisyyden nähtiin tuovan pedagogiikan terävöittämistä ja yleensäkin oman toiminnan uudistamista arkielämässä. Ulkopuolinen vierailija kysyy usein asioita, jotka ovat meille itsestään selviä. Tällöin on arvioitava omaa työtä ihan eri tavalla. Esimerkiksi huumepolitiikka voi olla erilaista eri maissa. Kuitenkin on huomattu, että meillä ns. *”peruspalikat ovat hyvin”*. Kun ollaan *”tuntosarvet pystyssä, mitä tarvitaan, se kehittää omaa työtä”*. Jossakin vastauksessa tuli ilmi, että rehtorit ja opettajat eivät välttämättä tunnista omaa osaamista; eivät tunnista itse, esimerkiksi taidepainotusta, inklusiivista otetta tai tuen tarjoamisen kolmea tasoa. (Oppilaalle voidaan antaa yleistä tukea, tehostettua tukea tai erityistä tukea. Lisää tietoa oppimisen tuen muodoista löytyy: Opetushallitus 2019.)

Koulutusvientiä varten ei tarvitse keksiä uutta. Riittää, kun esitellään sitä, mitä jo on. Ei pidä olla liian vaatimattomia. Koulutusvienti näkyy oppilastasolla ja heijastuu koteihinkin. Osallisuus voi levittäytyä koulun ulkopuolelle, haastatteluissa esimerkiksi mainittiin virkistyskalastajat. Tällä tarkoitettiin virkistyskalastajien pitämää oppitukiopintoa kalastamisesta. Tähän liittyi myös kalojen tunnistamista ja perkaamista. Kala saatettiin tehdä myös yhdessä ruuaksi kalastusretken päätteeksi. Tämä on hyvä esimerkki osallistavasta opetuksesta vieraille ja omille oppilaille.

Oppilaille ja opiskelijoille koulutusvienti merkitsee yhteydenpitoa toiseen maahan ja voi tuottaa jopa ystävyyssuhteita kuten opettajillakin. Joku vastaajista koki, että kansainvälisyyden kautta oppilaat saavuttavat parempia tuloksia. Suvaitsevuu- den koettiin kasvavan. Korostettiin, että näin hankitut autenttiset kokemukset ovat lapsille merkittäviä.

Koulutusvienti edistää ”pehmeää diplomatiata”, kuten eräs vastaaja sanoi. *”Kansainvälisyys on peilin saamista toisenlaisiin näkemyksiin”*, OPH:n pääjohtaja totesi. Globalisoituvassa maailmassa kansainväliset yhteydet ovat arvokkaita kokemuksia ja voivat pitkällä aikavälillä vaikuttaa jopa oppilaiden ammatinvalintaan. Hyötynä nähdään myös se, että koulutusviennissä kaikki oppilaat ovat samanarvoisia.

3.2 Kouluttajataso

Aika moni koulutusvientiin osallistunut opettaja kertoi saaneensa kokemuksia, joista muutoin olisi jäänyt paitsi. Henkilökohtaiset kontaktit syventyvät ja niitä saadaan lisää. Erilaisuuden ymmärtäminen on syventynyt, samoin tyytyväisyys Suomen hyvinvointivaltion moniin toimintoihin ja tapoihin. Ryhmäkeskusteluissa ulkomaisten opettajien kanssa voi saada ahaa-elämyksiä: *”näinkin se voi olla”*. Opettajat kokivat osaamisensa kehittyneen myös uusien toimintamallien kautta. Koulutusvientiin osallistuminen on saanut monen opettajan miettimään omaa työtään ja oppiainettaan. Kuvaava esimerkki tästä on kotitalouden vieminen oppiaineena Kiinaan. Jätteiden käsittely on yksi oppiaineen keskeisiä sisältöjä. Koska Kiina on valtava maa, jätteiden lajittelulla ja yleensä ekologisuusajattelulla voi olla vaikutusta yksilöön, perheeseen, alueeseen, maahan ja sitä kautta koko maailmaan.

Kouluttajana toimivan mielipide: *”Koulutusvienti tarjoaa mahdollisuuden käyttää omaa ammattitaitoa uudessa toimintaympäristössä. Lisäksi se tarjoaa mahdollisuuden tutustua ja perehtyä syvästi uusiin kulttuureihin ja toimintamalleihin. Se antaa ja kehittää ammatillisia valmiuksia tuo yksinkertaisesti myös toimeentulon.”*

Mielipiteissä oli yhtenevyyttä Juusolan & Rähän (2018) tutkimukseen, jonka tulosten mukaan yleisin syy osallistua koulutusvientihankkeeseen oli ammatillinen kehittyminen, mutta myös uteliaisuus kansainvälistä toimintaa kohtaan. Henkilökoh- taisilla tekijöillä on merkitystä. Esimerkiksi osa vastaajista mainitsi, että motivaatio osallistua koulutusvientiin kasvaa, mikäli hanke edustaa heidän eettisten

arvojen mukaista toimintaa (Juusola & Rähä 2018). Myös Heikkilän (2018) mukaan opetushenkilöstö arvosti itsensä kehittämistä ja reflektoi työtehtävissään omaa ammatti-identiteettiä.

Koulutusvientiin osallistuvilta tuli myös laajempia ajatuksia koulutusviennistä:

”Uskon myös, että kun viemme suomalaista koulutusta maailmalle, se parantaa Suomen mainetta koulutuksen kärkimaana.”

”Olisi mahdollista mahdollisimman monelle opettajalle, koska avartaa silmiä ja sydäntä, lisää ammatillista osaamista. Näkee kauempaa paremmin oman maan.”

”Avarakatseisuus luo uudenlaista opettajuutta”. Tämä haastateltava koki, että Suomessa opettajat valittavat helposti. Kun käy muualla, näkee kuinka opettajat yrittävät kehittää itse omaa ympäristöään heikoissa olosuhteissa. Sama haastateltava koki, että Suomen opettajat näkevät kouluilla hyvinvointivaltion ongelmia, eivätkä osaa välttämättä suhtautua oikein vierailijoiden odotuksiin. Näin ollen opettajien esittelemät asiat eivät ole aina relevantteja asioita ulkomaalaisille.

Joku opettajista otti kantaa siihen, millaiselta pohjalta koulutusvientiä tulee tehdä: *”Koulutusviennin tulisi olla lapsilähtöistä ennemmin kuin markkinavetoista, koska silloin laatu säilyy ja silloin tarjotaan oikeaa tekemistä.”*

Vallin (2017) on esittänyt vuonna 2010 suomalaisella koulutusviennillä olevan seuraavia vahvuuksia:

1. Yhteinen (myönteinen) tahtotila kaikilla toimijoilla
2. Suomalainen koulutusjärjestelmä tunnettu maailmalla
3. Koulutuksen tutkimus ja arviointi laadukasta
4. PISA-menestys
5. Maksuttomat ja EU-rahoitteiset hankkeet
6. Totuttu ja valmiita kansainväliseen toimintaan niin opetustoimen kuin toimialan osa-alueilla
7. Hallinto joustavaa ja yhteistoiminnallista

Ulkoisina mahdollisuuksina hän esittää:

1. Koulutusmarkkinat kasvavat ja globalisoituvat
2. Monissa maissa panostetaan koulutukseen
3. Lainsäädännön joustavuutta lisätty
4. Suomalaisten korkeakoulujen englanninkielinen opetus hyvää
5. Suomessa hyvä ympäristö tuotteistaa, kehittää ja testata koulutusinnovaatioita. (Vallin 2017)

Seuraavasta kuviosta tulevat esiin tässä tutkimuksessa esitetyt hyödyt koulutusviennistä.

KOULUTUSVIENNIN HYÖTYJÄ

- ❖ Opettajien ammatillinen kehittyminen
- ❖ Oppilaille autenttisia kv. kokemuksia
- ❖ Kouluilla pedagogiikan terävöittämistä, toiminnan uudistamista arkielämässä
- ❖ Matkailuyrityksille ja muille palvelutarjoajille töitä

Kuvio 3 Koulutusviennin hyöty kunnissa

4 Kunnan taloudellisesti kestävä ja tuotava ansaintalogiikka

Kunnissa vallitsee kilpailun suhteen neutraliteetti. Kunta voi myydä yhtiön kautta palveluja, mutta ei muutoin. Tämän vuoksi muun muassa ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat perustaneet yhtiöitä koulutusvientiin, samoin ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Kuntaliittoon on tullut kyselyitä, voiko koulu laittaa hinnan opastuksesta, ruokailusta jne.

Esimerkiksi Hyvinkäällä maksu määräytyy ryhmän koon mukaan. Muutaman tunnin vierailu 12 henkilöltä maksaa 400 euroa. Viiden tunnin vierailu 30 hengen ryhmältä maksaa 700 euroa. Hinnat ovat aika yhteneväisiä Keski-Uudellamaalla. Helsingissä maksua ei ole yleensä peritty, mutta poikkeuksiakin on. Sittemmin Helsinki on pohjittanut maksua kouluissa vieraileville ryhmille (Helsingin Sanomat 21.1.2020, A 20). Kasvatus- ja koulutuslautakunnalle esitetään, että vierailut muuttuvat maksullisiksi heti, kun tarvittava sähköllinen järjestelmä saadaan käyttöön.

Kuten Parantainen toteaa (2014), yleensä maksu ei karkota vieraita. Myöskään harjoittelukoulun rehtorin mukaan palvelun hinnan nostaminen ei ole vaikuttanut kysyntään. Tuotteiden hinnoittelu koetaan yleisesti kunnissa hankalaksi, koska tähän ei ole totuttu (esimerkiksi kehittämisjohtaja, rehtori, sivistysjohtaja, kv. koordinaattori). Niinpä tuotteiden hinnoittelu on opeteltava.

Monilla suomalaisilla kaupungeilla on ystävyyskaupunkeja Kiinasta. Kaupunkien yhteistyössä on erilaisia painopistealueita, mutta yhteistä on, että monet niistä haluavat panostaa koulutusvientiin. Toiminnassa ollaan kuitenkin vasta lähtökuopissa. Yleensä kunnilla ei ole vielä hinnoiteltuja tuotteita eikä suunniteltuja ohjelmia, joskin poikkeuksiakin on. Esimerkiksi Joensuu on luonut kotisivulleen tuotteistaan hinnoittelut. Myös Lapin yliopiston Rovaniemen harjoittelukoulun rehtori toteaa: *”Tuotteita. on, samoin valmiit paketit; opetussuunnitelma, koulutusjärjestelmä, oppitunteja, opettajankoulutus. Lisätään vain elementtejä tarvittaessa. Kouluissa toimii kansainvälinen tiimi, jonka kaksi henkilöä saa palkkansa kansainvälisyistyöstä. Näin ollen resursseja on, laskutetaan kulut pois. Normaalikoulussa on nostettu hintoja jo kolme kertaa, eikä se ole ollut esteenä mihinkään. Suunniteltava mitä tavoitellaan, tulokulmaa pohdittava. On suunniteltava resursointi, käytäntö arjessa. Jos ei ole hanketyö, on hinnoiteltava kunnolla. Tuotteet on suunniteltava koulutuksen kehittämisen tulevaisuuden suuntaan. Muistettava, että koulut säilyvät sosiaalisina paikoina. Oppimisprosessi laajentuu rajojen yli.”*

Vihdin kunnalla on ollut yritystä koulutusvientiin. Se on solminut monivuotisen yhteistyösopimuksen Thaimaan valtion kanssa, kuten sivulla 14 kerrottiin. Tässä ei vielä ole kyse varsinaisesta koulutusviennistä, koska tuloja kouluttamisesta ei vielä ole saatu.

Vihdin entisen kunnanjohtajan mukaan koulutusviennissä voi olla muitakin arvoja kuin raha Tärkeää on, kuinka luoda kontakteja yhteistyön aloittamiseksi. Vihdissä ensin yhteyttä otti yrittäjä, joka on thaimaalaistaustainen. Ex-kunnanjohtajan mukaan kunnan tulee reagoida ennakkoluulottomasti kuten jo aiemmin japanilaisten kanssa: *"Meillä yhteistyö japanilaisten kanssa toimi pohjana. Opettajat eivät ole pelänneet. Jokainen kunta miettii omalla tavallaan. Itse edistin kunnanjohtajana. Jokainen tilanne on pr-tilanne. Jos olisi haluttu hinnoitella heti, ei tulisi yhteistyötä. Malli suomalaisesta osaamisesta voi heijastella muuhunkin."* Sivistysjohtaja kertoo, että nyt kunnan budjettiin halutaan tuloja opetuksen koulutusviennin tuotteilla.

Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että koulutusviennin budjetti hoituisi heidän kunnassaan, koska heillä on hyvä taloushallinnon osaaminen. Koulutusviennin toteuttamiseen tarvitaankin kunnan oma tahtotila ja johdon saumaton tuki.

Kuntaliiton opetus- ja kulttuuriyksikön johtaja toteaa, että kukaan ei arvioi tällä hetkellä koulutusvientiä. Kuntaliitto on miettinyt sitä, onnistuuko koulutusvienti paremmin kuntien yhteistyönä kuin vain yhden kunnan ponnisteluna. Joka tapauksessa kuntia pitäisi tukea ja niiden tulisi yhdistää voimiaan. Johtaja lupaakin Kuntaliitolta ohjeiden olevan tulossa. Hänen mielestään tuotteet voivat olla oman kunnan esiintuomista, suomalaisen yhteiskunnan vahvuuksien esittelyä, luontoa, jne. Kuitenkin on muistettava, että peruskoulu ei ole siirrettävissä sellaisenaan, koska yhdenvertaisuus ja tasa-arvo eivät liity arvoina vain suomalaiseen kouluun, vaan koko yhteiskuntaan. Joensuulaisen rehtorin mielestä tuotteet eivät saa olla liian kalliita eivätkä halpoja. On kuitenkin muistettava, että eri kulttuurit vaativat erilaisen lähestymistavan. Mennään koulun ehdoilla ja tarjotaan normaalia elämää, ei keinotekoista ihannekoulua. Voidaan esimerkiksi näyttää oppilaiden ja opettajien hyvinvointia lisääviä toimia, taidepainotusta tai inklusiivista luokkaa.

"Konsulttipalvelut opetusmenetelmien implementointiin kohdemaissa, digitaaliset oppimista tukevat palvelut, älykäs teknologia, kestävän kehityksen teemat, kierrätystalous. Kiinan kokoinen maa on aloittamassa kierrätystoimia ja tekemässä niistä pakollisia. Aikamoinen markkinarako kierrätyksen kanssa toimiville yrityksille ja kouluttajille!"

*"Pedagoginen tapa on suurin juttu viedä koulutusta. Opettaa ja oppia uniikki tapa".
"Voimme viedä ajatusta pienen skaalauksen opetuksesta esim. Kiinan suurten massojen opetukseen. Yksilön huomioonottamisen ja positiivisen pedagogiikan tärkeyttä voi tuoda esille."*

Lyhyiden vierailujen merkitys nähdään olemattomaksi. Ei ehkä ymmärretä, kun nähdään paljon uutta ja voidaan jopa ymmärtää väärin. Erään koulutuksen erityisasiantuntijan mukaan tuote voisi olla ns. plenty-malli, jossa jokin koulutusjakso pidetään paikan päällä ja osa järjestetään online-kurssina. Lisäksi kerätään portfolio ja pidetään etäjaksoja ja tapaamisia kasvokkain. Pitkäkestoisessa ohjelmassa olisi vain yksi jakso suomalaisessa koulussa. Jälkiarviointi on tärkeää. Pitää kehittää taloudellisesti kestäviä ratkaisuja. Toimivien mallien avulla ei opettajille tule niin

paljon työtä. Kansainvälisyystyön pitää olla kaksisuuntaista, esimerkkinä kulttuuri-päivien järjestäminen.

PISA-tulosten huonontuminen vaikuttaa koulutusvientiä vähentävästi lähes kaikkien koulutusvientiä tehneiden opettajien mielestä. *"Mitä voimme viedä Kiinaan, jos heidän opetuksensa on parempaa kuin Suomessa lähitulevaisuudessa. Suomalaisten opettajat eivät tee niin hyvää työtä kuin Itä-Aasian opettajat, jotka haluavat parantaa tietojaan ja taitojaan opetuksessa."*

Sen sijaan lähes kaikki hallinnon edustajat olivat sitä mieltä, että kokonaisuuteen PISA-tulokset eivät vaikuta. Suomi on jo saanut mainetta koulusysteemillään, oppilaan hyvinvoinnin huomioonottamisella ja tehokkaalla ajankäytöllä.

Kiinnostus Viroon on kasvanut sen hyvien PISA-tulosten myötä. Trendiaallot vaikuttavat. Silti kiinnostus myös suomalaiseen koulutukseen on säilynyt korkeana. USA ja Australia eivät ole sijoittuneet PISA-tutkimuksissa, mutta silti ne tekevät paljon koulutusvientiä.

Eräs kouluttajana toiminut kuvaakin hyvin PISA-tulosten merkitystä: *"PISA on tuonut mainetta ja se auttaa edelleen. On inhimillistä, että siellä kärjessä tapahtuu muutoksia. Kyllä joissakin tapauksissa asiakkaat ovat puhuneet PISA-tulosten laskemisesta ja kysyneet selityksiä. Mutta pelkästään PISAan tuijotus ja viittaaminen eivät nosta kiinnostusta suomalaiseen koulutukseen. Suomi menestyy hyvin monilla muilla mittareilla. Tänä vuonna World Economic Forum rankkasi suomalaisen alakoulun maailman parhaaksi. Meillä on ollut rohkeutta tuoda uusia elementtejä ja uudenlaista oppimista omaan opetussuunnitelmaan. Tästä on oltu tosi kiinnostuneita. Suomalaisen ilmiöoppimisen kurseja on pyörinyt jo useita. Samoin tietotekniikan tuominen oppimiseen, oppilaiden aktivoiminen, oppimisympäristöjen miettiminen uudestaan, monialainen oppiminen, nämä kiinnostavat."*

"Opetussuunnitelmauudistus voi alentaa PISA-tuloksia aluksi, mutta se on normaalia kehitystä. Suomi löytää taas tiensä ja parantaa laskeneita tuloksiaan. Ongelma on kuitenkin, että niin monilla opettajilla on negatiivisia tunteita opetussuunnitelmauudistukseen."

Yleensä ottaen siis opettajien pedagoginen osaaminen, operatiiviset mallit ja opetussuunnitelman kehittäminen ovat vientituotteita. Kulttuuria ei voi sellaisenaan viedä, mutta metodisia työpajoja, joissa käydään läpi esimerkiksi pari- ja ryhmätyöskentelymalleja tai oppilaiden työskentelyä ulkona, voidaan järjestää. Myös Suomen arviointijärjestelmä kiinnostaa paljon. Pedagogiikka, jossa pienillä oppituntien määrällä ja vähäisellä oppilaiden stressillä saadaan hyvät tulokset, herättää uteliaisuutta. Myös rehtorin työkenttä ja pedagoginen johtajuus kiinnostavat. Koulutusviennissä maineella on merkitystä. Tämän johdosta näkyvyyden ylläpitäminen esimerkiksi todennettavissa olevien kokemusten kautta on tärkeää.

Monet vastaajista kokivat, että Opetushallitus ei pysty määräämään eikä ohjaamaan koulutusviennin suuntaa. Siltä siltä toivottiin kuitenkin lisää tukea. Tuki voisi olla esimerkiksi kuntien asennemuokkausta lobbareiden avulla. Rehtori Joensuusta toivoi kansainvälisyyslähettäjäitä ja hengen luomista kansainvälisyystreffeillä. Opetushallitus on kansainvälisiä seminaareja järjestänytkin. Näihin seminaareihin tulevat ne, jotka ovat kansainvälisyydestä kiinnostuneet. Kysymys onkin, kuinka saataisiin uusia kiinnostuneita ihmisiä mukaan. Rehtorin mukaan tuki voisi olla myös taloudellisia resursseja, osaamisen tukea ja sparraajaverkoston luomista. Opetushallituksen suuntaan ollaan yleisesti kuulolla. Siltä toivotaan selkeämpää roolia koulutusvientiin. Outokummun hyvinvointijohtaja kysyykin, tuleeko kansallista ohjausta vai muodostuuko kuntiin niiden omia verkostoja.

Yksi haastateltava piti Opetushallitusta hyvin byrokraattisina samoin kuin kunnan virastoja: *”Asianomaiset virkamiehet eivät tiedä miten tehdä koulutustuotteita ja miten tukea asianomaisia pelaajia. Ne ovat niin byrokraattisia. He puhuvat liian paljon, tekevät vähän.”*

Kouluttajana toiminut opettaja ehdottaa, että OPH:lla tai OKM:llä voisi olla materiaaleja ja koulutusta, esimerkiksi keskeisestä sanastosta, vakuutusasioista, turvallisuusasioista, jne. Hintapolitiikkaan ne ehkä myös voisivat ottaa kantaa, jotta ei myytäisi liian halvalla eikä tehtäisi vapaaehtoistyötä.

Erään kouluttajan mielestä valtakunnan laajuiset tukipalvelut ovat sekavia ja niiden organisaatio muuttuu vähän väliä. *”Samoin niissä tehdään näyttäviäkin sisäänmenoja uusille alueille, mutta suurin osa projekteista jää siihen. Tuollaiset toimet ja tilaisuudet ovat vasta alkusoittoa ja se pitäisi ymmärtää. Tukipalveluiden pitää olla keskeisiä ja aitoja, ei näytöksiä.”*

Opetushallituksen pääjohtaja kertoi Education Finlandiin kuuluvan 110 jäsenoimijaa, joista kaksi on pörssiyrityksiä. Mukana on myös start up -yrityksiä. Ei ole otettu kovin pieniä mukaan. Kuntien pitäisi tehdä yritysten kanssa enemmän yhteistyötä. Lisäksi haastatteluissa tuotiin esille, että esimerkiksi Kittilään/Leville tulisi yksittäisiä oppilaita, mutta koska lukukausimaksuja ei voida ottaa, eikä opetusta järjestää englannin kielellä, tämä jää toteutumatta. Yksittäisiä toiveita oli lukion suorittamiseen englanninkielisenä muutoinkin kuin IB-lukion kautta. Toivottiin myös esteiden purkamista aktiiviselta kansainvälisen koulun perustamiselta. Seuraavassa kuviossa on esitetty aiheita koulutusviennin toteuttamiseksi taloudellisesti ja kestävästi kunnassa.

**KOULUTUSVIENNIN TALOUDELLISESTI KESTÄVÄ JA TUOTTAVA
ANSAINLOGIIKKA KUNNASSA**

- ❖ Koulutusvienti kaupan ala, riskinotto
- ❖ Valmiit tuotteet, resurssit, myynti, markkinointi ja sopimukset kunnossa
- ❖ Vaatii työtä, pitkäjänteistä suunnittelua, omistautumista ja osaamista

Kuvio 4 Koulutusviennin taloudellisesti kestävä ja tuottava ansaintalogiikka kunnassa.

5 Esteitä tai ongelmakohtia koulutusviennin toteuttamisessa

Neljännellä tutkimuskysymyksellä selvitin esteitä ja ongelmakohtia koulutusviennin toteuttamisessa.

Vallinin (2017) mukaan koulutusviennin heikkouksina lueteltiin vuonna 2010:

1. Liiketoimintaosaaminen puutteellista
2. Markkinoille pääsyn edellyttämiä investointiriskejä vältetään
3. Tuotteistamisen ja kaupallistamisen kehittämistä varten ei ole rakenteita
4. Yritysmuotoinen toiminta vähäistä
5. Koulutusosalalla ei kumppanuuksia eikä yhteistyömalleja
6. Maksullista kansainvälistä toimintaa ei korkeakoulujen strategioissa
7. Ei henkilöstöä
8. Kansalliset tukimuodot puutteellisia ja hajanaisia
9. Lainsäädäntö rajoittaa koulutusvientä.

Uhkina Vallin (2016) näki:

1. Pienten toimijoiden kilpailu tehotonta
2. Koulutussektorin toimijoita ei saada yhteistyöhön
3. Puutteita laadunhallinnassa
4. Epäonnistuminen voi vahingoittaa koko toimintaa.

Vaikka kokemusta tuotteiden räätälöinnistä on jo kertynyt, koettiin koulutusviennin tuotteistamisen silti olevan haastavaa. Tähän vaikutti myös kohdemaan heikko tuntemus. (Vallin 2017.) Uhkana nähtiin myös suomalaisen koulutusfilosofian myyminen, sillä se vaatii kohdemaalta paljon uskoa omasta perinteestä poikkeavaan pedagogiikkaan. Päätöksentekijöiden täytyy olla rohkeita vaihtaakseen maansa koulutuksen suuntaa (Sahlberg 2015, 229–230, Vallin 2016, 33–34).

5.1 Kuntataso

Samantyyppisiä heikkouksia ja uhkia kuin edellä, tuli esiin myös tässä tutkimuksessa. Ohjelmajohtajat näkevät koulutusviennin hidasteena sen, että käytänteitä kuntatasolla on vasta vähän. Joudutaan myös miettimään, onko toiminta kuntalain mukaista ja mitä palveluja voidaan myydä.

Onkin niin, kuten Immaisi (2014) toteaa, että koulutuksen tuotteistaminen vaatii ammattitaitoa, jossa voitaisiin hyödyntää markkinointiin liittyvää asiantuntemusta. Tuotteistaminen edellyttää myös strategista otetta ja tuotteistamiseen liittyvien muiden elementtien, kuten ydintoimintojen ja tukitoimintojen tunnistamista.

Kaikki ovat samaa mieltä kunnan oman tahtotilan, hallinnon roolin ja johdon saumattoman tuen tärkeydestä. Pitäisi myös hyväksyä, että koulutusvientiin liittyy riskinottoa. Oltiinpa sitäkin mieltä, että *”kuntien koulutusresurssien määrä ei pysty vastaamaan merentakaisten kumppanien tarpeita tai vaatimuksia.”*

Joensuussa kunnallispoliitikot ovat miettineet, sopiiko liiketoiminta-ajattelu kouluun ja eriarvoistaako se koulua. Outokummussa painotetaan, että seudullinen yhteistyö koulutusviennissä kannattaa. Kovin pieni kunta ei yksin pysty vastaamaan suureen kysyntään ja siksi usean kunnan ja usean koulun on hyvä olla mukana. Silloin on mietittävä kunkin rooli, esimerkiksi kuka kantaa markkinoinnin järjestelyt.

5.2 Kouluttajataso

Haastateltavien mielestä koulutusvienti vaatii etukäteen työntekoa, suunnittelua ja valmistautumista sekä lisäksi omaa halua ja innostusta. Jotkut vastaajista olivat sitä mieltä, että koulutusviennin suunnittelu vaatii enemmän ponnisteluja kuin muu työ, eikä siitä yleensä makseta korvauksia (kaksi opettajaa). Resurssien, suunnittelun ja systemaattisuuden pitää olla tasapainossa eli kaikkia näitä osa-alueita tulee olla riittävästi.

Kouluttajayrittäjänä toimineen mielestä kunnissa on harvoja ihmisiä, jotka tuntevat samaan aikaan sekä suomalaisen että ulkomaisen koulutussysteemin. Näin ollen vastuuhihmiset eivät tiedä kuinka integroida suomalainen osaaminen ulkomaiseen paikalliseen koulutussysteemiin ja antaa käytännön ohjeita.

Harjoittelukoulun rehtorin mielestä mukana täytyy olla myös sisällöllistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta, jolloin koulutusvienti olisi prosessi. Vaikutusta on arkityöhän, koska vieraiden tulo tunneille yhtäkkiä voi häiritä. Haasteena voi olla vierailijoiden suuri määrä, esimerkiksi vuonna 2015 Lapin yliopiston harjoittelukoulu koulutti n. 650 rehtoria Kiinasta. Koulutukset kestivät 1–5 päivää.

Koulutusvientiin osallistuneista opettajista eräs totesi, ettei ole kokenut ongelmalliseksi mitään koulutusviennissä. Tämä kuvasti aika monen vastaajan asennetta: uutta ei pelätä ja asiat voidaan järjestellä. Yleensäkin elämää ei nähdä ongelmallisena. Koulutusvientiin osallistuminen on samaan aikaan rikkaus ja haaste. Joka kerralla voi olla eri lähtijät ja orientoituminen myös heihin vie aikaa. Kuitenkin nähdään, että porukka on samanhenkistä ja kasvatuksen ja koulutuksen kysymyksistä ollaan samoilla linjoilla.

Toki käytännön järjestelyt voivat olla heikosti hoidettuja. Esimerkiksi eräs kouluttaja saapui Brysseliin matkalaukkuineen ja hänet vietiin suoraan tilaisuuteen. Hänelle annettiin viisi minuuttia aikaa ennen tilaisuuden alkuun valmistella materiaalina ja videonsa esitystä varten. Ottaessaan materiaalin kiireessä matkalaukusta, vaate jäi matkalaukun väliin ja se piti repäistä irti: *”Reikä on vieläkin”*. Järjestäjät

eivät ymmärtäneet, että luennoitsija voi tarvita omaa aikaa esityksen alkuun saadakseen järjesteltyä kaikki materiaalinsa valmiiksi kaikessa rauhassa.

Aikataulujen epämääräisyydessä ja projektien organisoinnissa on siis toisinaan haasteita. Parin kouluttajan mielestä Suomen ja muiden maiden välisessä rahaliikenteessä ja verotusasioissa on vielä kehitettävää. Neuvonta näistä asioista on puutteellista. Tähän pitäisi kunnallisesti tai valtiollisesti Suomessa puuttua.

Opettajakouluttajan mielestä opetuskulttuurin muutos on vaikeaa, koska toiminnalliset menetelmät ovat uutta oppilaille. Haastetta tuo erilainen opiskelukulttuuri ja yhteisen kielen puuttuminen. Opettaminen ei ole samanlaista kuin kotimaassa silloin, kun on käytettävä tulkkia.

Kielitaidon lisäksi yhteiset käsitteet voivat olla haaste. Esimerkiksi opetussuunnitelma Kiinassa on käytössä vuosisuunnitelma, meillä taas usean vuoden suunnitelma. Yleensä haasteet nähtiin tilannekohtaisina. Kun esimerkiksi ei voi olla suoraan yhteydessä nettimateriaaliin, materiaali täytyy olla mukana.

Useat haastateltavat korostavat, että toiminnan on lähdettävä koulun omasta tahdosta. Se ei onnistu käskynä väkisin, eikä myöskään tapahdu hetkessä. Lapsen pitää olla keskiössä, eli on pidettävä mielessä, mikä on koulun perustehtävä. Kansainvälisyys kuuluu siihen, mutta on tarkoin mietittävä, miten se toteutetaan. Nyt alussa on käytetty runsaasti omia tunteja ja rahoja. Parasta kuitenkin olisi, jos mukana olisi koulun hyvin tunteva yrittäjä.

Erään opettajan mielestä haaste on, että kouluttajilta odotetaan valmista sapluunaa, jotta asiat muuttuisivat nopeasti. Mikään ei kuitenkaan tapahdu tällä tavoin, eikä toisen maan kulttuuria ja perinteitä muuteta noin vain. Meilläkin opetuskulttuurin luomiseen on mennyt aikaa, tutkimusta ja on tarvittu ajattelutavan muuttumista.

Ainoastaan yksi koulutusvientiin osallistuneista opettajista epäili, lähtisikö enää laisinkaan mukaan. Hän koki valmisteluissa olevan liian paljon vaivannäköä, minkä lisäksi sijaisen tuntien valmistelu aiheutti liian paljon työtä.

Tämän tutkimuksen haastateltavat yhtyivät Hietalan (2016) ajatuksiin, joiden mukaan koulutusviennin asiantuntijoiden työssään kokemat haasteet liittyvät vahvasti vieraaseen kulttuuriympäristöön. Asiantuntijat kokevat haasteita etenkin kohdemaan työskentelytavoissa ja ilmapiirissä, arvoissa ja asenteissa sekä verkostojen luomisessa.

Opettajien mielipiteet mukailivat myös Heikkilän (2018) tuloksia, joiden mukaan koulutusviennissä työskentely sisältää erilaisesta kulttuuritaustasta kumpuavia haasteita, joskin varsinaisiksi koulutusviennin heikkouksiksi haastatteluissa mainittiin puutteet markkinaosaamisessa ja myyntityössä sekä yhteistyön vähäisyys eri toimijoiden kesken.

Kaiken kaikkiaan koulutusvientiin osallistuneisiin opettajiin sopii hyvin Hietalan (2016) kuvaus: Koulutusvientiasiantuntijat vastaavat hyvin aikaisempien tutkimusten ekspatriaattiasiantuntijoita, jotka kohdistivat työhönsä enemmän henkilökohtaisia, itsensä kehittämiseen liittyviä odotuksia. Koulutusvientiasiantuntijat arvioivat oman kulttuuriälynsä verrattain korkeaksi, vaikka kokivatkin vieraassa kulttuurissa työskentelyn osittain melko haasteelliseksi. Asiantuntijoiden havaittiin olevan hyvin motivoituneita ja halukkaita työskentelemään erilaisten kulttuurien ja ihmisten kanssa.

Vieraassa kulttuurissa toimimisen edellytyksenä siis on tietoisuus kulttuurin vaikutuksesta sekä kyky sopeutua vieraaseen toimintaympäristöön. Yksilön edellytyksiä toimia vieraassa kulttuurissa nimitetään usein kulttuurikompetenssiksi (Hirohiko ja Wiseman 1983). Tutkijoiden mukaan kulttuurienvälinen kompetenssi näyttäytyy mm. yksilöiden kykyä kommunikoida ja sopeutua tehokkaasti vieraaseen kulttuuriin sekä ymmärtää toisia ihmisiä ja luoda uusia ihmissuhteita. Kulttuurienvälisen kompetenssin käsite rinnastuu Earleyn ja Angin (2003) 2000-luvulla kehittämään kulttuuriälyn käsitteeseen. Angin ja Van Dynen (2009) mukaan kulttuuriäly jakautuu neljään osa-alueeseen, jotka ovat metakognitio, kognitio, motivaatio ja toiminta.

Tässä tutkimuksessa haastatellut asiantuntijat arvostavat ennen kaikkea työnsä mielenkiintoisuutta, itsenäisyyttä sekä mahdollisuutta työskennellä erilaisten kulttuurien ja ihmisten kanssa. Hietalan (2016) tutkimukseen osallistuneiden asiantuntijoiden työhönsä kohdistamat odotukset poikkesivat huomattavasti ekspatriaattityöhön perinteisesti liitetyistä odotuksista (mm. palkka, työssä eteneminen), sillä odotukset liittyivät ennen kaikkea yksilön henkilökohtaisiin tavoitteisiin kuten halun kokea uutta ja kehittää itseään. Asiantuntijat erosivat muista suomalaisista vain vähän odotustensa perusteella. Sen sijaan Hietalan haastattelemat koulutusviennin asiantuntijat erosivat vahvasti muista suomalaisista yleisten arvojen ja asenteidensa puolesta. He kokivat olevansa etenkin huomattavasti muita suomalaisia onnellisempia ja tyytyväisempiä elämäänsä. Asiantuntijat suhtautuivat myös myönteisemmin suomalaiseen koulutukseen ja maahanmuuttoon ja luottivat toisiin ihmisiin muita enemmän. Kokonaisuudessaan koulutusvientiasiantuntijat muodostivat yleisten arvojensa ja asenteidensa puolesta selkeän, muista suomalaisista vahvasti erottautuvan ryhmänsä. Tutkimuksen perusteella osaamisen vienti ja ekspatriaattiasiantuntijatyö edellyttävät yksilöiltä erityisenlaatuista toimintakykyä: kykyä toimia vieraassa kulttuuriympäristössä. (Hietala 2016, 84–85.) Uskon haastattelu- vastausten perusteella näiden tulosten sopivan myös omiin haastateltaviini.

6 Reunaehdot koulutusvientiin kunnissa

Reunaehtona kuntien tekemään koulutusvientiin mainitaan, että vieraassa kulttuurissa toimiessaan on tiedettävä, mistä puhuu. Edellytetään opetussuunnitelman tuntemusta sekä erilaisten työtapojen opettelua ja pitää voida tarjota erilaisia vaihtoehtoja. Neuvona on, että asenne ratkaisee. Ei voi esiintyä siten, että minun tapani on ainoa mahdollinen. Nöyryyttä ja arvostus vastaanottajamaihinkin tarvitaan: *”Ratkaisu voi aina olla joku muukin kuin mitä esitän, vaikka toivon, että minua kuunnellaan.”*

Kokenut koulutusvientiä tehnyt opettaja mainitsi myös, että toiminnan pitää olla eettistä ja läpinäkyvää, jottei kukaan rahasta välistä. Tärkeää on, että saadaan korvaus, kun omasta työstä ollaan palkattomasti poissa.

Yhteenvetona onnistumisen reunaehdoiksi voidaan todeta riittävät resurssit ja huolella tehty suunnitelma. Osallistuvilla henkilöillä tulee olla halukkuutta ja motivaatiota, sillä pakolla ei saada hyvää aikaan. Hyvä malli on, että koulu hoitaa sisältöpuolen ja yrittäjä muun. Koulun perustyötä ei ole siirrellä rahaa. Lisäksi liiketoiminta on oma osaamisen lajinsa, jolloin myös riskit pitää olla hallinnassa. On myös ymmärrettävä, että koulutusvienti on pitkäjänteistä toimintaa. Tärkeää on, että koulutusvienti linkittyy koulun perustehtävään.

El Cheikhin (2015) mukaan koulutusviennin myyntiprosessi on monimutkainen ja se edellyttää laajoja taloudellisia ja henkilöresursseja. Markkinoinnin ja koulutusviennin jalkauttamisessa keskeisessä asemassa ovat erilaiset verkostot ja henkilökohtaiset suhteet. Yleensä aina hyödytään asiakaskeskeisestä lähestymistavasta (Camposano 2017; Immaisi 2014).

Karjalainen (2015) toteaa, että tutkimuksen mukaan tehokkaan implementoinnin esteenä on etenkin kouluorganisaatioiden kulttuuri, johon markkinaperustainen koulutusvienti ei luontevasti sovellu. Myös nykyinen lainsäädäntö osaltaan vaikeuttaa koulutusvientiä. Koulutuspoliittiset ohjelmat on myös laadittu ja implementoitu olettamalla, että oppilaitokset toimivat annetun ohjelman mukaisesti. Koulutusvientiä käsittelevissä politiikkaohjelmissa ei ole tartuttu riittävästi ruohonjuuritason haasteisiin. Koulutusviennin jalkautumista vauhdittaa henkilökunnan motivaatio ja halukkuus työskennellä kansainvälisessä ympäristössä. Tarvitaan kuitenkin myös koulujen kansainvälistä toimintaa tukevia rakenteita, kuten olemassa olevat englanninkieliset ohjelmat. Yhteistyön tiivistäminen eri ministeriöiden kesken edistäisi myös oppilaitosten toteuttamaa vientitoimintaa. (Juusola & Nokkala 2019, 102–103.)

Korkean kulttuuriällyn liittyessä tehokkaaseen toimintakykyyn, voidaan kulttuuriällyn nähdä olevan yhteydessä myös toiminnan tuottavuuteen. Kulttuuriällyn kehittämisen voidaan nähdä tuottavan paremman lopputuloksen toteutettaessa koulutusvientiä osaamisen vientinä eli ekspatriaatti- asiantuntijatyönä vieraassa kulttuurissa. Tästä näkökulmasta toiminnan tuottavuutta ja asiantuntijoiden sopeutumista

voidaan edistää parhaiten kulttuurienvälisyyskoulutuksen avulla. (ks. esimerkiksi Hietala 2016, 88, Salo-Lee, Malmberg & Halinoja 1996/1998.) Seuraavasta kuviosta käy esiin koulutusviennin onnistumiseen vaikuttavia seikkoja.

**KOULUTUSVIENNIN ONNISTUMISEEN
VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ**

- ❖ Koulutusviennin prosessiluonne
- ❖ Henkilökunnan motivaatio
- ❖ Selkeät roolit, vastuhenkilöt
- ❖ Opetushallituksen selkeä rooli, kansallinen ohjaus
- ❖ Kuntaliiton ohjeet

Kuvio 5 Koulutusviennin onnistuminen

7 Tapaustutkimuksena kiinalaisen Xiejiawan Primary Schoolin (Chongqing) kokemuksia

Xiejiawanin peruskoulussa Chongqingissä, Kiinassa on 6 000 oppilasta, rehtori, kahdeksan vararehtoria ja 470 opettajaa. Koulun vastaukset haastatteluun antoi vararehtori Feng Luo.

K: Millaista koulutusta toivotte?

V: *Toivon saavani luovan, innovatiivisen ja räätälöidyn koulutuksen kouluuni. Opettajillamme on kykyä ja aloitteellisuutta tutkimuslähtöisinä opettajina saada koulupohjainen tutkimus- ja kehittämissuunnitelma. He pystyvät panemaan täytäntöön koulutusmenetelmien uudistuksen. Oppilaidemme persoonallinen potentiaali ja kiinnostuksen kohteet voivat realisoitua koulun tukijärjestelmämme valvonnassa.*

K: Oletteko tyytyväisiä saamaanne koulutukseen?

V: *Olemme saaneet paljon erilaista koulutusta monelta eri taholta omasta koulustamme tai aluetoimistosta. Useimmat näistä koulutuksista ovat liian teoreettisia tai traditionaalisia, usein hajanaisia ideoita. En lopulta tiedä, kuinka integroida uusia ideoita omaan opetukseeni.*

K: Millaista koulutusta haluaisitte enemmän?

V: *Pidämme Ficean tarjoamasta koulutuksesta, koska se näyttää peruskoulun teoreettisen ja käytännöllisen puolen. On aloitettu kiinalaisten opettajien luokkaobservoinnilla asiantuntijoiden antaessa kommentteja parannuksiin. On saatu myös Ficean mallitunteja, suomalaisten asiantuntijoiden pääajatuksia, ja aihepohjaiset työpajat koulun opetussuunnitelman kehittämiseen.*

K: Mikä on yllättänyt koulutuksessa?

V: *Koulutus on saanut minut ymmärtämään paremmin jokaisen tuntini merkityksen oppilailteni, minulle ja koululle. Emme voi vain pitää yllä erillistä aiheideaa, joka perustuu yhteen lukuun tai lukukauteen, vaan on myös integroiduttava muihin eri elementteihin kokonaisvaltaisen kuvauksen tekemiseksi. Tällöin selvästi tiedämme opetuksen tavoitteen joka tunnille ja kuinka tehdä yhteistyötä toisten opettajien kanssa ja kuinka vastaamme opiskelijoidemme opintotasoon jokapäiväisessä kouluelämässä. Se saa meidät joustavimmiksi suunnitellessamme opetussuunnitelmaamme, ja se tuo tehokkuutta oppiaiheemme valmisteluihin. Ficean kouluttajatohtori osaa integroida kiinalaisen ja suomalaisen opetuksen ideat ja käytännön kokemukset yhteen. Hän antaa ammattitaitoista ohjausta, kuinka saada opetusmenetelmiäsi uudistumaan*

suomalaisilla avainopetuksen ideoilla ja metodeilla Kiinan opetussuunnitelman mukaisesti. Opettajat voivat parantaa teoreettisia ja käytännön taitojaan perusteellisen vaiheittaisen koulutusohjelman avulla vaihe vaiheelta. Meistä voi tulla tutkimusorientoituneita opettajia kestävän luovan tutkimusohjelman avulla.

K: Onko jotain, mistä ette pitäneet koulutuksessa?

V: Toivon, että myöhemmin olisi mahdollisuus vieraillla Suomessa ja liittyä Ficean koulutusohjelmaan ja nähdä, miten suomalaisten asiantuntijoiden koulutusideat toteutetaan suomalaisissa kouluissa päivittäisessä opetuksessa ja oppilaiden kouluelämässä.

Vastauksista käy esiin luottamus uuden oppimiseen suomalaisesta koulutuksesta. Samoin luotetaan oman henkilökunnan kyvykkyyteen ja haluun oppia uutta. Tällaisen asenteen olen itse kohdannut kiinalaisissa kouluissa; niissä halutaan tietää ja kysellä paljon. Vastauksissa tulee esiin myös kiinalainen kulttuuri, negatiivisia asioita ei kerrota.

8 Johtopäätökset

Tämä tutkimus vahvistaa osaltaan Heikkilän (2018, 43–44) toteamusta, että suomalaisen koulutusviennin vahvuus on pedagogisessa osaamisessa, hyvässä opettajan-koulutuksessa sekä luottamukseen perustuvassa toimintatavassa. Luottamuksesta kertovat myös Hölttä, Tähkämaa, ja Cai (2012, 86): Koulutusvientitoiminnan tulisi perustua myös aitoon yhteistyöhön, jolloin epäonnistumisen riski voidaan minimoida ja siten välttää epäedullinen maine. Lopulta koulutusvientitoiminnan kehittäminen on pitkäjänteistä toimintaa. Tällöin luontevinta on vahvistaa jo olemassa olevia suhteita ja edistää koulutusvientitoimintaa sitä kautta.

Markkinoinnin ja koulutusviennin jalkauttamisessa keskeisessä asemassa ovat erilaiset verkostot ja henkilökohtaiset suhteet. Asiakkaan merkitys korostuu ja tämän johdosta koulutusviennissä olisi keskityttävä asiakkaiden tarpeisiin ja odotuksiin vastaavien tuotteiden rakentamiseen. Kaikkineen suomalaisilla toimijoilla on yhteensä paljon potentiaalia koulutusviennin toteuttamiseen, mutta yksittäisinä toimijoina suomalaiset koulutusviejät ovat toistaiseksi melko heikossa asemassa. Konsortioiden ja klustereiden kautta tapahtuvalla koulutusvientitoiminnalla on kuitenkin enemmän mahdollisuuksia kansainvälisillä markkinoilla (El Cheikh 2015, 60). Tämä on ollut nähtävissä myös käytännössä. El Cheikhin tutkimus on kohdistunut ammattikorkeakoulu- ja korkean asteen koulutusvientiin. Kuntien ja perusopetuksen asemasta koulutusviennissä ei ole tätä ennen tehty tutkimuksia. Tässä tutkimuksessa tuli esiin, että kuntien välinen yhteistyö hyödyttää erityisesti koulutusky-syntään vastaamisen osalta. Kouluvierailut pystytään jakamaan koulujen kesken ja tällöin toiminta ei kohdistu aina samaan kouluun. Juuri tämän takia esimerkiksi Outo-kumpu on mukana Joensuun toiminnassa. Seudullinen yhteistyö siis kannattaa. Tutkimuksessa tuli aika voimakkaasti esiin, että kunnan tehtävä ei ole tarjota ilmaista työtä yrityksille. Palveluille on määriteltävä hinnasto kaupallista toimintaa varten. Verovaroin ei anneta osaamista muualle. Ei nähty oikeaksi, jos kaupallinen toimija ottaa ison osan resurssia, mutta koulut eivät hyödy mitenkään. Siksi olisi hyvä, jos kunnan mahdollista koulutusvientiä hoidettaisiin kunnan oman yhtiön kautta eivätkä saatavat tulot menisi muille tekijöille. Tämä olisi myös eettisesti oi-kein.

Kunnissa jo tehtyjen kokemusten perusteella koulutusviennin palvelukuvauksessa on huomioitava yksityiskohtaisesti valmistelu-, toteutus- ja seurantavaiheet. Taus-tatyö asiakkaasta kannattaa tehdä huolella ja ymmärtää kulttuurin erilaisuus. Vas-tuutahot ja tehtävät on määriteltävä koko prosessin ajaksi suunnittelusta toteutukseen. Suunnitelman tulee olla käytännöllinen. Seurantavaiheesta kuvataan palautteen keräämiseen sekä sen purkuun ja analysointiin liittyvät tehtävät, tarvittavat re-surssit, suorituspaikat ja osallistujat. Hyvän palautesysteemin avulla voidaan rea-goida nopeasti ja ottaa kummankin osapuolen tarpeet huomioon. Toimintaa kehitetään aktiivisesti palautteen avulla. Aikaisemmista toiminnoista voidaan oppia. On hyvä laatia viralliset sopimukset ja sovitut asiat yhteistyöstä.

Lähes kaikki haastatteluun osallistujat kertoivat hinnoittelun vaikeudesta. Onkin mietittävä, hinnoitellaanko eri asiakasryhmät eri tavoin (uusi asiakas, vakioasiakkaat, tms.), ja millä tavoin hinnoitellaan pilottiprojektit ja muut erilliset työt (Kaipainen 2014). Hinnoittelua menestyksellisesti on jo tehty jo koulutusvientiä toteuttaneissa kunnissa, kuten Joensuussa (Global Education Park) ja Rovaniemellä Lapin yliopiston harjoittelukoulussa.

Tutkimukseen haastateltujen selkeä mielipide oli, että koulutusvientiin täytyy olla motivaatiota ja kiinnostusta, eli opettajia ei saisi siihen pakottaa. Kansainvälisyyden on kuitenkin koskettava kaikkia oppilaita, jotta kaikki olisivat tasa-arvoisia myös tässä suhteessa. Vastaajat painottavat kansainvälisyyden käytännönläheisyyttä ja sen liittämistä koulun arkityöhön, toisin sanoen toivotaan, ettei koulutusvientiin tarvitsisi tehdä paljon ylimääräistä työtä.

Koulutusviennin tulee perustua pitkäjänteiseen suunnitteluun, jolloin kansainvälisyyteen voivat kuulua esimerkiksi opettajavaihdot ja projektityöt. Tällöin ne ovat hyvissä ajoin tiedossa ja voidaan liittää koulun vuosisuunnitelmaan. Koulutusyhteistyöstä on laadittava kirjalliset sopimukset myös kouluissa, jolloin kaikki osapuolet tietävät oman osuutensa, sovitun työn, vastuuhenkilöt ja rahalliset korvaukset.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätöksessä (2018) vuoden 2018 kansainvälistymistavoitteiksi listattiin koulutusviennin esteiden purkaminen ja Team Finland -verkoston tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen koulutusviennin edistämiseen. Hallitusohjelman tavoitteena oli purkaa koulutusvienninesteet kaikilla koulutusasteilla, siis myös perusopetuksessa (OKM 2018a, 39–40). Suomessa tukipalveluja kunnille voisi tarjota myös Business Finland antamalla apua tuotteistamiseen, innovointiin, messuilla käymiseen ja verkottumiseen samalla tavoin kuin vientiyrittäjillekin. Vero- ja vakuutusasioista tietoa voisi tulla Kuntaliiton ohjeiden kautta. Osa haastateltavista katsoi, että koulutusalan yrityksiä, jotka tuottavat materiaaleja, välineitä ja teknologioita, pitäisi saada mukaan laajemmin. Mielestäni yritykset tarvitsisivat mukaansa kuntien edustajia, joilla on syvä osaaminen pedagogiikasta ja käytännön järjestelyistä koulutuksessa.

”Enemmän yhdessä tekemistä ja monialaisesti toimien. Pitää olla kykyä sopeutua toisiin kulttuureihin. Suomalaiseen luonteeseen kuuluu vikojen ja puutteiden etsiminen muista. Pitää olla ylpeä siitä, että olemme suomalaisia ammattilaisia, mutta suomalaista koulua ei voi viedä yksi yhteen ulkomaille. Aina pitää sopeutua kohdealueen kulttuurin mukaan, kuunnella herkillä korvalla ja osata mukautua. Verkostoituminen Suomessa ja kohdealueella on tärkeitä ja vie aikansa. Eikä kannata luovuttaa kovin herkästi. Tietenkin Suomessa tähän pitää luoda pitkäjänteisiä tukipalveluita.”

”Ota selvää vieraasta kulttuurista, kunnioita sitä ja pyri poimimaan sille kulttuurille tärkeitä elementtejä, joihin voit ujuttaa meiltä mausteita.”

Opettajien siirtymistä ulkomaille harjoittelemaan voitaisiin tukea tiedottamalla ja kouluttamalla heitä nykyistä laajemmin. Opettajavaihtoon voisi miettiä uusia toimia

ja parannuksia. Nuoria opettajia voisi lähettää saamaan opetuskokemusta ulkomaille mahdollisesti opettajankoulutukseen integroituna tai pian valmistumisen jälkeen. Voisi olla esimerkiksi puolen vuoden työvaihtoja tai opetusharjoittelun voisi tehdä toisessa maassa.

Yksi haastateltu luetteli selkeät linjaukset kunnan koulutusvientiin:

1. *Selvittää kunnan omat koulutuksen erityispiirteet muihin kaupunkeihin verrattuna*
2. *Integroida hallintosektorit, koulutusorganisaatiot ja koulutukseen liittyvät kaupalliset yritykset yhteen kunnan kokonaisvaltaisen kilpailukyvyyn lisäämiseksi*
3. *Tarjota enemmän poliittisia ja sosiaalisia resursseja sosiaalisen tason organisaatioille ja yrityksille koulutusvientimahdollisuuksia varten*
4. *Kutsua ja palkata ammattitaitoisia asiantuntijoita, joilla on asiantuntemusta ulkomaisesta kulttuurista ja sosiaalisesta verkostosta. Se voi lisätä tehokkuutta ja onnistumismahdollisuuksia.*

Näistä linjauksista pidän hyvänä paikallisten erityispiirteiden huomioimista koulutusviennissä. Alussa asiantuntijoiden apuun ulkomaisen kulttuurin tuntemiseksi on hyvä tukeutua. Yhteistyö kunnassa kuuluu asiaan, mutta yritysten varsinainen tukeminen koulutusvientiin ei liene kunnan tehtävä.

Suomalaisen koulutusviennin edistämiseksi on Sahlbergin (2012, 106) mukaan hyödyllistä tarkastella lähemmin koulutusvientiä toteuttaneiden maiden (esimerkiksi Australian, Uuden-Seelannin ja Tanskan) esimerkkejä. Samalla kansallisten toimijoiden yhteistyötä tulisi vahvistaa ja koulutuksen aitoa kansainvälistymistä edistää. Tulisi myös rohkeasti kehittää aivan uusia palveluita. Tällaista työtä tehdään jo Opetushallituksessa, mutta jatkossa voisi olla tarpeen tehdä nykyistä laajemmin yhteistyötä myös kuntien edustajien kanssa.

Huomionarvoista on, että toistaiseksi jokainen koulutusviennin toimija tekee omat arvionsa koulutusviennin eettisyydestä. Vaikka kehitysyhteistyötä ei koulutusviennin määritelmän mukaan kuulu pitää koulutusvientinä, on muistettava, että merkittävä osa Suomesta ulkomaille suuntautuvasta koulutusosaamisesta tapahtuu kehitysyhteistyöhankkeiden kautta. Kehitysyhteistyöhankkeet ovat myös olleet ensimmäisiä hankkeita, jossa Suomi on päässyt kansainvälisesti hyödyntämään koulutusosaamistaan. Suomessa on tasa-arvoinen julkinen koulutus eikä yhteistyötä julkisten koulujen kanssa maailmalla pidä unohtaa. Koulutusviennissä on tilausta kummallekin näkökannalle, tarjotaanko koulutusvientiä maailman rikkaimmille maille vai valitaanko vientiin kehitysnäkökulma.

Maailmanlaajuisesti voidaan puhua vaatimuksista *”right to quality education”*, Suomessa puhutaan globaalin oppimisen kriisistä. Suomi voi tehdä paljonkin osaamisensa edistämiseksi kehitysyhteistyössä. Yhden koulutusasiantuntijan mukaan yhteistyötä esimerkiksi Maailmanpankin kanssa pitäisi lisätä: *”Suomen pitäisi päästä parempiin pöytiin päättämään.”* Myös Sahlberg (2012) huomauttaa koulutusviennin

kaupallisuuden ylikorostumisen vaaroista, jotka hänen mukaansa voivat johtaa koulutuksen eriytymiseen varsinaisesta tarkoituksestaan – lisätä sivistystä ja tasa-arvoa. Tämän tutkimuksen haastateltavista usea oli sitä mieltä, että kehitysyhteistyöllä ja koulutusviennillä on yhteinen tavoite ja olisi toivottavaa yhdistää näiden toimintaa. Toisaalta noin puolet vastaajista koki, että kehitysyhteistyö on oma sarkansa, eikä siihen liity opetus- ja kulttuuriministeriön määrittelemä koulutusvienti. Yksi koulutusasiantuntija oli sitä mieltä, että koulutusviennin ja kehitysyhteistyön pitäisi kuulua yhdelle ministerille. Nyt kehitysyhteistyö kuuluu opetusministerille ja koulutusvienti tiede- ja kulttuuriministerille. Yhteistyötä virkamiesten välillä pitäisi lisätä. Eri ministeriöissä ja virastoissa pitäisi olla erillinen koulutusvientivastaava ja heidän työnään pitäisi olla tiiviimpi yhteistyö.

Seuraavassa kuviossa esitän vielä kootusti kunnan koulutusviennissä huomioitavia seikkoja.

- ❖ Mallia tuotteistamiseen ja hinnoitteluun esimerkiksi Joensuu
- ❖ Kuntaan kv. koordinaattori: vastuiden jakaminen ja verkottuminen
- ❖ Taustatyö asiakkaasta
- ❖ Valmistelu-, toteutus- ja seurantavaiheen lisäksi hyvä palautesysteemi
- ❖ Tuotteen kehittäminen eteenpäin yhdessä asiakkaan kanssa

Kuvio 6 Kunnan koulutusviennissä huomioitavia seikkoja

Koulutusviennistä ei kenties tule kuntatalouksia taloudellisesti parantavaa toimintaa, mutta kansainvälisyys on yksi opetussuunnitelman tavoitteista ja kuuluu opetukseen. On tärkeää, että kansainvälisistä vierailijoista aiheutuvat kulut katetaan vieraiden toimesta ja että koulutusvientimatkoihin osallistuvat opettajat saavat palkkansa. Kuntien taloustilanne ei ole hyvä, mutta toisaalta kansainvälisyyttä ei voi toteuttaa ilman resursseja. Hinnan määrittely koulutusvientipalvelusta on siksi tärkeää. Joidenkin kuntien kehittämistä malleista voi oppia ja niitä voi käyttää hyväkseen. Kansainvälisyys on jokaiselle oppilaalle mahdollisuus myös perusopetuksessa, samoin opettajalle. Vaikka koulutusvienti ei ole rahasampo kunnalle, se voi kehittää opettajien ammatillista pätevyyttä, antaa oppilaille kosketusta kansainvälisyyteen ja edistää kunnan muiden palvelujen käyttöä. Koulutusvienti voikin hyvin kuulua yhdeksi kunnan palvelutuotteeksi.

Lähteet

Aho, E., Pitkänen, K. & Sahlberg, P. 2006. Policy development and reform principles of basic and secondary education in Finland since 1968. The World Bank 2006.

Ang, S. D. & Van Dyne, L. 2009. Conceptualization of Cultural Intelligence: Definition, Distinctiveness and Nomological Network. Teoksessa Ang, S. & Van Dyne, L: Handbook of Cultural Intelligence: Theory, Measurement, and Applications Armonk, N.Y: M.E. Sharpe, 3-15. <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315703855/chapters/10.4324/9781315703855-9> Luettu 12.12.2019

Camposano Morla, J. 2017: Design of Product-Service Systems for Finnish Early Childhood Education and Care. Aalto yliopisto. (Pro gradu -tutkielma) https://aalto-tdoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/28523/master_Camposano_Morla_José_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 28.3.2019

Earley, C. P. & Ang, S. 2003. Cultural Intelligence: Individual interactions across cultures. Stanford, CA: Standard University Press.

Education Finland. <https://www.educationfinland.fi/education-finland-koulutusviennin-ohjelma> Luettu 21.12.2019

El Cheikh, W. 2015. Productising Finnish Education for Export: The Barriers and Enablers of Internationalisation A Multiple Case Study: Fifteen Members of Future Learning Finland. MSc program in Entrepreneurship Master's thesis. Department of Management and International Business Aalto University School of Business. Helsinki.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä, PS-Kustannus, 24-42.

Espoo, kansainvälisyys https://www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ja_opetus/Perusopetus/Suomenkielinen_opetustoimi/Kansainvalisyys Luettu 2.5.2020.

Ficea, Finland-China Education Association. <https://www.ficea.fi>

Global Education Park. <https://www.globaleducationparkfinland.fi/>

Heikkilä Mari 2018: Suomalaisten opettajien näkemyksiä ja kokemuksia koulutusviennistä. Helsingin yliopisto. (Pro gradu –tutkielma) <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/236297> Luettu 9.5.2019

Heinonen, O-P. 2018. Kansainvälisyysblogi. Kuntamarkkinat.

Helsingin Sanomat 31.8.2019. Kotimaa, Raha saa kunnat haalimaan ystäviä Kiinasta, A 16–17.

Helsingin Sanomat 22.9.2019. Kouluvierailuista alettiin veloittaa, A 17.

Helsingin Sanomat 31.1.2020. Suomen koulu sopii malliksi. Koulutusvienti: Opetushallitus luo linjausta vähimmäisvaatimuksista, joilla koulua voi pitää suomalaisena. A 38–39.

Hietala, S. 2016. Koulutuksen asiantuntijana vieraassa kulttuurissa: suomalainen koulutusvientiasiantuntijatyö sekä kulttuuriäly. Sosiologian pro gradu –tutkielma, sosiologia. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201611174644> Luettu 20.11.2018.

Hirohiko, A. & Wiseman, R. L. 1983. A Cross-cultural Confirmation of the Dimensions of Intercultural Effectiveness. *International Journal of Intercultural Relations* vol 7, 53-67. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0147176783900056> Luettu 11.11.2019

Hölttä, S., Tähkämaa, J. & Cai, Y. 2012: Koulutusvienti Kiinaan. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. 4/2012. (Selvitykset ja katsaukset) https://akakk.fi/wp-content/uploads/Aikak_2012_4_lehti.pdf Luettu 4.9.2019.

Immaisi, M. 2014: Productizing and marketing of educational services for export: case Turku University of Applied Sciences. Turun ammattikorkeakoulu. (YAMK opinnäytetyö) https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/77372/Immaisi_Marjukka.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 27.8.2019.

Juusola, H. & Rähä, P. 2018. Exploring teaching staff's experiences of implementing a Finnish master's degree programme in teacher education in Indonesia. *Research in Comparative and International Education*, 13(2), 342-357. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105235/Exploring_teaching_staffs_experiences_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 26.9.2019.

Juusola, H. & Nokkala, T. 2019. Katsaus suomalaista koulutusvienti koskevaan tutkimus- ja selvityskirjallisuuteen vuosilta 2010–2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2019: 11.

Jyväskylän yliopisto 6.6.2018. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS. <https://ktl.jyu.fi/fi/pirls-timss/pirls>

Jyväskylän yliopisto 27.8.2018. TIMSS - Kansainvälinen matematiikan ja luonnon-tieteiden oppimisen arviointitutkimus. <https://ktl.jyu.fi/piirls-timss/timss>

Karjalainen, E. 2015: Julkisen toimintapolitiikan toteutuminen: Case koulutusvienti. Tampereen yliopisto. (Pro gradu tutkielma) <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/97526/GRADU1435298468.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Luettu 18.3.2019.

Keränen, M. 2012. Suomalaista koulutusta ei voi viedä. YLE 2.5.2012. <https://yle.fi/uutiset/3-6078518> Luettu 20.5.2019

Mullis, I., Martin, M., Foy P. & Drucker, K. 2012. PIRLS 2011 international results in reading. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College. OECD 2017. Better LIFE Index: Education. <http://www.oecdbetter-lifeindex.org/topics/education/> Luettu 8.8.2018.

Nummi, T. 2002. Yhteisöt kasvattajina. Teoksessa Kokkala, H. & Sahlberg, P. (toim.) Maailman koulut 2015. Koulutus kehityksen avaimena. PS-kustannus, Jyväskylä.

Nuutinen, E. 2014. Kokemuksia suomalaisesta koulutusviennistä ja verkostoista 2011–2014. Teoksessa Airola, A. (toim.) Koulutusviennillä kansainvälisille markkinoille. Joensuu: Grano Oy, 58–63.

Opetushallitus, tiedotteet 2018. Koulutusviennin arvo jo 310 miljoonaa. Mediatiedote 10.9.2018. https://www.oph.fi/ajankohtaista/tiedotteet/101/0/koulutusviennin_arvo_jo_310_miljoonaa. Luettu 12.9.2018.

Opetushallitus. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki> Luettu 10.1.2020.

Opetusministeriö 2010. Koulutusvientistrategia. Nykytila ja strategiset linjaukset 18.1.2010. <https://slideplayer.fi/slide/2470693/> Luettu 2.10.2018.

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 2010. Kiinnostuksesta kysynnäksi ja tuotteiksi – Suomen koulutusviennin strategiset linjaukset. Valtioneuvoston periaatepäätös. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:11.

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 4.11.2013. Selvitysryhmä: Koulutusviennistä kannattavaa liiketoimintaa. Tiedote.

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 2016. Koulutus. Koulutusviennin tiekartta 2016–2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:9.

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 2018a. Opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätös 2018 Toimintakertomus ja tilinpäätöslaskelmat.

<https://minedu.fi/documents/1410845/3999627/OKM+TP+2018.pdf/d65d7fb1-5d92-2da7-ce6b-af741ea72175/OKM+TP+2018.pdf> Luettu 30.10.2019

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 2018b. PISA-tutkimus ja Suomi. <https://minedu.fi/pisa>

OKM (Opetus- ja kulttuuriministeriö) 2019. Kangasniemi, J. Koulutusvienti ja hallitusohjelman (nykyiset) tavoitteet. 2.1.2019. Tilaisuudessa ”Koulutusviennin tiekartan päivitys 10.1.2019”, tapaaminen yhteistyökumppaneiden kanssa.

Parantainen, P. 2014. Sinisilmäinen koulutusviejä pelkää puhua rahasta. Teoksessa Airola, A. (toim.) Koulutusviennillä kansainvälisille markkinoille. Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B:23 2014, s 26–29.

Peltola, M. 2007. Oikeus oppia – oikeus laadukkaaseen ja tarkoituksenmukaiseen koulutukseen. Teoksessa Peltola, M. (toim.) Oikeus oppia. Näkökulmia koulutukseen ja kulttuuriin. Suomen lähetysseura. Helsinki.

Polso, J. 2015. Voimmeko puhua koulutusviennistä? *Kasvatus*. 46, 411–414. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä.

Programme for International Student Assessment. PISA. <https://www.oecd.org/pisa/> Luettu 8.12.2019.

Progress in International Reading Literacy Study. PIRLS. <https://timsandpirls.bc.edu/pirls-landing.html>. Luettu 7.6.2018.

Päivärinta, T. 2016. Tulevaisuuden kunta ja maakunta -luento. 27.9.2016. Valtakunnallinen Osaava pienkouluseminaari IV, 27.9.2016, Tampere.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusinekka, A. 2006. KvaliMOT – Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

Schatz, M. 2016. Education as Finland’s hottest Export? A Multi-Faceted Case Study on Finnish National Education Export Policies. Research Reports of the Department of Teacher Education, Helsingin yliopisto.

Sahlberg, P. 2006. Education reform for raising economic competitiveness. *Journal of Education Change* 7 (4), 259–287.

Sahlberg, P. 2012. Kuka ostaisi suomalaista koulutusosaamista. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 4, 17–27. <https://pasisahlberg.com/wp-content/uploads/2013/01/Kuka-ostaisi-kouluosaamista-2012.pdf> Luettu 15.5.2019.

Sahlberg, P. 2015. Finnish lessons 2.0. What can the world learn from educational change in Finland? Columbia University. Teachers College Press. New York and London. http://submeet.eu/european_library/Finnish_lessons.pdf Luettu 12.2.2019.

Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. 1996/1998. Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä. Helsinki: Yleisradio Oy.

Soila, K. 2018. Kaupallinen diplomatia koulutusviennin tukena – Tapaustutkimus Qatar-Finland International Schoolin perustamisesta Dohaan. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Poliitiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma.

Team Finland <https://www.team-finland.fi/> Luettu 12.1.2020

Tiainen, P. 2018. 1000 thaimaalaista opettajaa parantaa ammattitaitoaan suomalaisin opein: ”Suomalainen järjestelmä tuottaa huipputuloksia tehokkaasti” 22.3.2018. YLE. <https://yle.fi/uutiset/3-10126087> Luettu 23.3.2018.

Trends in International Mathematics and Science Study. TIMSS. <https://tims-sandpirls.bc.edu/timss-landing.html> Luettu 16.12.2019.

Vallin F. 2017. Suomalainen koulutusvienti ja sen kehittämisehdotukset. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Luokanopettajakoulutus. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201704192017> Luettu 19.10.2018.

WTO World Trade Organization 2019. Services Trade. https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_e.htm

Väljærvi, J. 2017. Koulutus kunnan palvelujen ytimessä: Tulevaisuuden opetus ja oppiminen. Teoksessa Nyholm, I. Haveri, A. Majoinen, K. & Pekola-Sjöblom, M. (toim.) 2017. Tulevaisuuden kunta. Helsinki: Kuntaliitto, s 351–363.

WTO:n palvelukaupan yleissopimus (General Agreement on Trade in Services, GATS) https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_e.htm Luettu 6.5.2020.

Xiejiawan Primary School, Chongqing <https://listings.echinacities.com/chongqing/detail/11679-Chongqing-Xiejiawan-Primary-School> Luettu 2.4.2018.

Yksityiset sähköpostit koskien koulutusvientiä: Filinska/Lingoo Ninja, Irlanti 16.8.2018 ja Lynn Lu/Starcrest Education Management Company, Guizhou, Kiina 3.7.2018.

Liitteet

Liite 1. Haastateltavat ajanjaksolla 3.6.2019–14.2.2020

Kouluttajina toimineet

Aalto, Tiina, luokanopettaja, Mänttä-Vilppula (22.10.2019)
 Alasuvanto Paula, kielten opettaja, Ylöjärvi (4.10.2019)
 Harjula Pia, kotitalousopettaja, Kouvola (22.10.2019)
 Laine Aulikki, Sykli-kouluttaja, Orivesi (30.9.2019)
 Leväniemi Pirjo, äidinkielen opettaja, Nummela (3.6.2019)
 Li Dong, Ficea, kouluttaja, yrittäjä, FT, Tampere (11.4.2020)
 Löytty-Rissanen Minna, kotitalousopettaja, Orivesi (2.10.2019)
 Nyrhinen Sari, vs. koulunjohtaja, Savonlinna (15.10.2019)
 Pere Virpi, kielten opettaja, Tampere (21.10.2019)
 Putkonen Hellevi, emerita matematiikan didaktiikan lehtori, Helsingin yliopisto (1.10.2019)
 Rossi Matti, Ficean kouluttaja, FT, Tampere (22.10.2019)
 Ruutana, Päivi, luokanopettaja, Mänttä-Vilppula (13.9.2019)

Hallinnon edustajat

Ervast Heikki, Lapin yliopiston harjoittelukoulun rehtori, Rovaniemi (27.9.2019)
 Heinonen Olli-Pekka, Opetushallituksen pääjohtaja, Helsinki (3.6.2019)
 Kaasinen Jani, kehittämisjohtaja, Joensuu (25.6.2019)
 Kangasniemi Jouni, Education Finland -koulutusvientiohjelman ohjelmajohtaja, Helsinki (1.11.2019)
 Kilpeläinen Risto, rehtori, Joensuu (14.9.2019)
 Miettinen Sami, FCG:n toimialajohtaja, entinen Vihdin kunnanjohtaja, Helsinki (13.6.2019)
 Ojajärvi Marjo, Vihdin sivistysjohtaja, Vihti (3.6.2019)
 Orenius Jukka, hyvinvointijohtaja, Outokumpu (25.6.2019)
 Partanen Hanne, hankekoordinaattori, Outokumpu (27.8.2019)
 Päivärinta Terhi, Kuntaliiton opetus- ja kulttuuriyksikön johtaja, Helsinki (13.11.2019)
 Tuomi Lauri, KVS:n toimitusjohtaja, entinen Suomen koulutusviennin kansallisen *Education Finland* -ohjelmajohtaja, Helsinki (17.6.2019)
 Luo Feng, Xiejauwanin koulun apulaisrehtori, Chongqing, Kiina (11.4.2020)

Team Finland Knowledge -erityisasiantuntijat

Ahvenjärvi Emilia, Buenos Aires (14.2.2020)
 Korpi Anna, Singapore (26.1.2020)
 Skantsi Jaakko, Abu Dhabi (26.1.2020)
 Turunen Ilkka, Washington D.C. (2.12.2019)

Liite 2. Haastattelurunko opettajalle

HAASTATELTAVAN TIEDOT

Nimi:

Titteli:

Organisaatio/paikkakunta:

HISTORIA

1. Omia mahdollisia kokemuksia koulutusviennistä:
Miten toteutit, kenen toimesta, missä jne.
2. Miksi lähdit mukaan koulutusviennin?
3. Onnistumisesi koulutusviennissä?
4. Mitä haasteita / ongelmia kohtasit?
5. Mitä hyötyä koulutusviennistä on ollut Sinulle / kunnallesi?
6. Miten tämänhetkinen työpaikkasi on mukana koulutusviennissä?

NYKYTILANNE

1. Millaisena näet koulutusviennin tilanteen tällä hetkellä kunnassasi? Millainen tahtotila/ilmapiiri koulutusviennin edistämiseksi on?
2. Mitkä ovat tämän hetken koulutusviennin mahdollisuudet kunnassasi?
3. Mitä ajattelet koulutussektorin toimijoiden yhteistyöstä koulutusviennissä? Kenen kanssa te teette yhteistyötä? Onko yhteistyölle esteitä / hidasteita? Miksi yhteistyö olisi / ei olisi kannattavaa?
4. Kuinka näet koulutusviennin rahallisen puolen tällä hetkellä kunnassasi? (maksut, tulot, rahaliikenne)
5. Mitkä ovat edellytykset/reunaehdot koulutusviennin osallistumiselle?
6. Miten näet PISA:n suhteen? Voiko mahdollinen putoaminen vaikuttaa viennin?
7. Minkä neuvon antaisit koulutusviennin haluaville opettajille?
8. Millaisena näet hallinnon roolin (oma esimies, ylempi taho; sivistysjohtaja, lautakunta, OPH) tällä hetkellä?

TULEVAISUUS

1. Mitä ajattelet koulutusviennin tulevaisuudesta? Onko näymät positiiviset vai negatiiviset? Mistä olet innoissasi? Mikä pelottaa/huolestuttaa?
2. Mitkä tekijät edistävät koulutusvientiä kunnassasi?
3. Millaisina näet tulevaisuuden tuotteet? Mille kysyntää mutta ei tarjontaa? Onko näille tuotteille toimittajia? Keitä pitäisi saada mukaan toimintaan?
4. Mitä sanot tulevaisuuden vientimaista? Laajennetaanko uusiin maihin vai keskitetäänkö? Eettisyys?
5. Mitä ajattelet koulutusviennin ja kehitysyhteistyön suhteesta?

MUUTA?

Onko Sinulla vielä jotain ajatuksia aiheesta?

Liite 3. Haastattelurunko hallinnon edustajalle

HAASTATELTAVAN TIEDOT

Nimi:

Titteli:

Organisaatio/paikkakunta:

HISTORIA

1. Mitkä tekijät ovat saaneet koulutusviennin alulle kunnissa / kunnassanne? Onko nämä tekijät enää oleellisia koulutusviennin kannalta?
2. Mitä haasteita / ongelmia koulutusviennillä kunnissa / kunnassanne on?
3. Onnistumiset koulutusviennissä kunnissa / kunnassanne?
4. Mitä hyötyä koulutusviennistä on ollut kunnille / kunnallenne?

NYKYTILANNE

1. Millaisena näette koulutusviennin tilanteen tällä hetkellä kunnissa /kunnassanne? Millainen tahtotila/ilmapiiri koulutusviennin edistämiseksi on?
2. Mitkä ovat tämän hetken koulutusviennin mahdollisuudet kunnissa / kunnassanne?

3. Mitä ajattelette koulutussektorin toimijoiden yhteistyöstä? Kenen kanssa te teette yhteistyötä koulutusviennissä? Onko yhteistyölle esteitä / hidasteita? Miksi yhteistyö olisi / ei olisi kannattavaa?
4. Kuinka näette koulutusviennin budjetin osaamisen tällä hetkellä kunnissa / kunnassanne? (maksut, rahoitus, yleensä rahaliikenne koulutusviennissä)
5. Millaisia tuotteita kunnat / teidän kuntanne tarjoaa tällä hetkellä? Millaista on viedä suomalaista koulua maailmalle? Miten teidän tämänhetkinen työpaikkanne on mukana koulutusviennissä?
6. Kuka toteuttaa koulutusvientiä kunnissa / kunnassanne? Kuka johtaa sitä? Millaiset resurssit koulutusvientiin on? Onko hyödyntämätöntä osaamista kunnassa koulutusviennin alueella?
7. Mitkä ovat reunaehdot koulutusviennille kunnissa / kunnassanne? Siis millä edellytyksillä voisitte tehdä koulutusvientiä?
8. Miten näette PISA:n suhteen? Voiko mahdollinen putoaminen vaikuttaa vientiin?
9. Minkä neuvon te antaisitte koulutusvientiä haluaville kunnille?
10. Millaisena näette hallinnon roolin (oma esimies, ylempi taho, esim. OPH tällä hetkellä?)

TULEVAISUUS

1. Mitä ajattelette koulutusviennin tulevaisuudesta kunnissa / kunnassanne? Onko näkymät positiiviset vai negatiiviset? Mistä olette innoissanne? Mikä pelottaa/huolestuttaa?
2. Mitkä tekijät edistävät koulutusvientiä kunnissa / kunnassanne?
3. Millaisina näette tulevaisuuden tuotteet? Mille kysyntää mutta ei tarjontaa? Onko näille tuotteille toimittajia? Keitä pitäisi saada mukaan toimintaan?
4. Mitä sanotte tulevaisuuden vientimaista? Laajennetaanko sitä uusiin maihin vai keskitetäänkö? Eettisyys?
5. Mitä ajattelette koulutusviennin ja kehitysyhteistyön suhteesta?

MUUTA?

Onko teillä vielä jotain ajatuksia aiheesta

Liite 4. Interview Frame

THE INTERVIEWEE INFORMATION

Name:

Title:

Organization/ District:

Own possible experiences from education export:

HISTORY

1. What factors have initiated education export in your municipality? Are these factors still relevant to education export?
2. What are the challenges of education export in your municipality?
3. What are the successes in education export in your municipality?
4. What has been the benefit of education export to your municipality?

CURRENT SITUATION

1. How do you perceive the current situation of education export in your municipality?
2. What are the current educational export possibilities in your municipality?
3. What do you think about the cooperation between operators in the educational sector? With whom do you cooperate with in education export? Are there any obstacles to cooperation? Why would cooperation be/ not be profitable?
4. Currently, how do you perceive your education export budget expertise in your municipality? (Payments, financing, usually cash flow in education export)
5. What kind of products does your municipality offer currently? What is it like to take a Finnish school to the world? How is your current job involved in educational export?
6. Who implements the education export in your municipality? Who leads it? What are the resources for education export? Does the municipality have untapped expertise in the area of education export?
7. What are the boundary conditions for education export in your municipality? Under what conditions would you be willing to export education?
8. How do you view PISA? • Can a potential fall affect export?
9. What piece of advice would you give to the municipalities wishing to do export education?
10. How do you perceive the role of management (your manager, higher levels, e.g. OPH, the Finnish National Agent of Education) at the moment?

FUTURE

1. What are your thoughts on the future of education export in the municipalities? Is the outlook positive or negative? What are you excited or enthusiastic about? What scares or worries you?
2. What are the promoting factors to education export in your municipality?
3. How do you perceive the products of the future? Is there a demand for a product, but no supply? Are there any suppliers for these products? Who should be involved in the operation?
4. What do you say about future export countries? Should it be expanded to new countries or centralized? Ethics?
5. 5. What do you think about the relationship between education export and development cooperation?

OTHER

What are your final thoughts on the subject? Any questions?

Liite 5. Questions for the Chinese School

1. What kind of education are you hoping or waiting for?
2. Are you satisfied with the education training you have received?
3. Would you like to have more training of some kind?
4. What has surprised you in education training?
5. Is there something in the content of training education that you do not like?

Thank You!

Kunnallisan kehittämissäätöön Julkaisut-sarjassa ovat ilmestyneet

1 Sami Borg & Sari Pikkala

KUNTAVAALITRENDIT (2017)

2 Toim. Soile Pohjonen & Marika Noso

KANSALAINEN KESKIÖÖN! NÄKÖKULMIA SOTE-UUDISTUKSEEN (2017)

3 Markku Lehto

MIKSI HANKE EI ONNISTUNUT – VAI ONNISTUIKO SE? (2017)

4 Tapio Häyhtiö

OSALLISUUTTA SOTE-PALVELUIHIN PALVELUMUOTOILEIMALLA? (2017)

5 Veera Värtinen

TUTKIJAT JA SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTTÖ (2017)

6 Esko Hussi, Esa Mäkinen & Erkki Vauramo

IKÄÄNTYVÄ VÄESTÖ JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITO (2017)

7 Matti Wiberg (toim.)

FAKTAT JA POLITIIKKA (2017)

8 Antti Mykkänen

VALTUUTETTUJEN ILMAPUNTARI 2017- KUNNAT, MAAKUNNAT JA YHTEISTYÖ (2017)

9 Sanna Laulainen, Helena Taskinen, Jere Rajaniemi, Erja Rappe, Päivi Topo & Sari Rissanen

KUMPPANUUDELLA KUNTOON-KUNTIEN JA JÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖ IÄKKÄIDEN TERVEYDEN EDISTÄMISESSÄ (2017)

10 Auli Valli-Lintu

SOTE- JA KUNTARAKENTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU (2017)

11 Esa Ahonen, Maire Ahopelto, Matti Heikkinen, Marjo Huovinen-Tervo & Eeva Mäntymäki

NÄIN TEHDÄÄN SAUMATON SOTE-KAINUUN HILJAINEN TIETO 2003–2017 (2017)

12 Anneli Hujala & Johanna Lammintakanen

PALJON SOTE-PALVELUJA TARVITSEVAT IHMISET KESKIÖÖN (2018)

13 Anita Kangas

AKTIIVISET OSALLISTUJAT – KUNTALAISET KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUJEN KEHITTÄJINÄ (2018)

14 Juha Talvitie
100 VUOTTA KAAVOITUSTA – MUUTTUVA MAANKÄYTTÖ (2018)

15 Erkki Vauramo, Seppo Ranta, Jonna Taegen & Ira Verma
SOTE-PALVELUT MUUTTUVAT UUDISTUKSESTA HUOLIMATTA - KONSORTION
TYÖN TULOKSET 2015–2017 JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET (2018)

16 Kaija Saranto, Eija Kivekäs, Sari Palojoki, Ulla-Mari Kinnunen, Olli Sjöblom &
Reima Suomi
TIEDONKULUN VAIKUTUS SOTE-PALVELUJEN MAINEESEEN (2018)

17 Jasmin Penttinen
ARVIO KUNTIEN KOTISIVUISTA (2018)

18 Tomi Venho
KABINETIN PUOLELLA
SÄÄTIÖT JA PUOLUERAHOITUS SUOMESSA (2018)

19 Niina Laine, Paula Timonen, Anne Halmetoja, Suvi Hakoinen, Heini Kari &
Hanna Kortejärvi
HOIVAYKSIKÖISSÄ LÄÄKEHUOLLON JA -HOIDON PITÄISI OLLA JOUKKUEPELIÄ
(2018)

20 Roosa Talvitie, Hannu Rantanen & Eeva Hämäläinen
KUNNAN ROOLI TURVALLISUUDESSA KOROSTUU (2018)

21 Raitio Katja, Sevón Eija & Rönkä Anna
DIGITAALINEN OPPIMISPELI VAUVAPOLKU: VANHEMMUUTEEN VALMISTAUTU-
MISTA PELILLISEN OPPIMISEN KEINAIN (2019)

22 Hannes Manninen & Tapani Tölli
HELSINKI VS. MUU SUOMI – VASTAKKAINASETTELUSTA YHTEISYMMÄRRYK-
SEEN (2019)

23 Timo Aro, Susanna Haanpää ja Anna Laiho
YRITYSDYNAMIIKKA KUNTIEN ELINVOIMATEKIJÄNÄ (2019)

24 Jyri Manninen, Anna Karttunen, Matti Meriläinen, Anna Jetsu &
Anna-Kaisa Vartiainen
HYVINVOINTIA JA SOSIAALISTA PÄÄOMAA – KANSALAIPOISTON MERKITYS
KUNNALLE JA ALUEELLE (2019)

25 Jorma Niemelä
JÄRJESTÖT SOTE-SUOMEA RAKENTAMASSA (2019)

26 Sakari Möttönen
SOTE-UUDISTAMISEN ANATOMIA. YHTEISKUNTAPOLIITTISIA NÄKEMYKSIÄ SO-
SIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON REFORMISTA (2019)

27 Auli Valli-Lintu
SOTE- JA KUNTARAKENTTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU – OSA II (2019)

28 Jukka Pellinen, Vesa Voutilainen, Kari Sippola, Toni Mättö ja Antti Rautiainen
RISKIEN HALLINNAN KÄYTÄNNÖT SUOMEN SUURIMMISSA KAUPUNKIKONSER-
NEISSA (2019)

29 Erkki Vauramo
SOTE - PYRAMIDISTA PALVELUVERKKOON. IKÄÄNTYMINEN JA NIUKKA TULE-
VAISUUS (2019)

30 Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta & Saana Mehtälä
DIGITAALISET PORTFOLIOT SUOMALAISESSA VARHAISKASVATUKSESSA (2020)

31 Pekka Kettunen
KUNTIEN MAAHANMUUTTOPALVELUT: HAASTEITA VAI HYVIÄ KÄYTÄNTEITÄ
(2020)

32 Anne Kallio
KUNTIEN TYÖLLISTYMISPALVELUT – ELINVOIMAN VAHVISTAMISTA VAI SOSI-
AALIPALVELUA? (2020)

33 Arto Haveri
TULEVAISUUDEN KUNTAJOHTAMINEN (2020)

Taina Peltonen
Koulutusvienti – kuntien uusi palvelutuote?

Muistan pienenä halunneeni kaivaa kuopan maahan päästäkseni Kiinaan. Tunnelin kautta en ole Kiinaan päässyt, mutta kasvatustieteen tohtorin ja sivistysjohtajan ominaisuudessa olen luennoinut Kiinan eri kaupungeissa. Olen myös johtanut Opetushallituksen tukemaa yhteistyöhanketta Chongqingin Xiejauwanin kouluun mänttävilppulalaisten koulujen ja Serlachius-museon kanssa.

Tässä tutkimuksessa olen selvittänyt, mitä on koulutusvienti ja kunnan rooli siinä, millaista hyötyä koulutusvienti voisi tuoda pitkällä aikavälillä Suomeen ja kuntiin, millainen on kunnan koulutusviennin taloudellisesti kestävä ja tuottava ansaintalogiikka sekä millaisia esteitä tai ongelmakohtia koulutusviennin toteuttamisessa kohdataan.

